

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

Varhaiskasvatus

2023

Maria Mäntysaari ja Katriina Sirro

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen kysymysten puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sosionomi

Syksy 2023 | 56 sivua

Maria Mäntysaari ja Katriina Sirro

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen kysymysten puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa

Tutkimustyön tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen kysymysten puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Tutkimuksen toimeksiantajana toimi varsinaissuomalainen kunta, jonka varhaiskasvatuksen opettajat vastasivat kyselyyn. Kyselyn avulla haluttiin selvittää, millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on huolen puheeksioton kysymysten esittämisestä. Huolen kysymykset ovat valmiiksi laaditut, ja ne tulee esittää jokaiselle huoltajalle varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Kyselyllä pyrittiin saamaan vastaukset seuraaviin asioihin: esitetäänkö kysymykset jokaisessa varhaiskasvatuskeskustelussa jokaiselle huoltajalle, koetaanko kysymysten käyttö haastavana, miten huoltajat ovat kysymyksiin suhtautuneet ja miten on toimittu, jos kysymysten avulla on saatu selville jotakin huolta herättävää.

Tutkimustyö on toteutettu kvalitatiivisena, eli laadullisena, tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sähköistä kyselyä, joka lähetettiin kaikille kunnan varhaiskasvatuksen opettajille. Tutkimustulokset on esitetty taulukoittain ja tekstinä.

Tuloksien mukaan toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajilla on merkittävä määrä osaamista huolen tunnistamisessa, oikea-aikaisesti toimimisessa ja eteenpäin ohjaamisessa. Varhaiskasvatuksen opettajat osaavat ohjata perheitä oikeiden palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt, sekä konsultoida aktiivisesti muita alan ammattilaisia. Erityisenä piirteenä tuloksissa ilmeni, että kokemukset huoltajien reagoinnista huolen puheeksiottoon olivat pääosin positiivisia.

Asiasanat: Varhaiskasvatus, varhainen puuttuminen, huolen herääminen, lapsiperheiden hyvinvointi

Bachelor's / Abstract

Turku University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services

Autumn 2023 | 56 pages

Maria Mäntysaari ja Katriina Sirro

Awakening of concern with parents

- Experiences of early childhood education teachers

The aim of the research was to find out the early childhood education teachers' experiences in bringing up questions of concern with guardians during early childhood education discussions. The survey was commissioned by a Finnish municipality, whose early childhood education teachers participated the survey. With the survey, we wanted to find out what kinds of experiences early childhood education teachers have with asking questions about raising concern. The questions of concern are predetermined and they should be presented to each guardian during the early childhood education discussion. The survey aimed to find answers to the following issues: Are the questions asked in every early childhood education discussion to every guardian? Is the use of questions perceived as challenging? How have the guardians reacted to questions? And what has been done, if something concerning has been discovered?

This research is a qualitative study. The research data was collected with an anonymous Webropol survey, which was sent to all early childhood education teachers in the principal municipality. The research results are presented by using tables and text.

According to the results, the early childhood education teachers in the commission have a significant amount of expertise in identifying concerns and acting in a timely manner. The results show that the teachers know how to direct/guide families to the right services when the concerns occur, and actively consult other professionals in the field. A special feature regarding the results was that in terms of the guardians' reactions to raising concerns, the teachers' experiences were mostly positive.

Keywords: early childhood education, early intervention, awakening of concern, well-being families with children

Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Lapsiperheiden hyvinvointi	8
2.1 Bioekologinen systeemiteoria hyvinvoinnin kuvaajana	8
2.2 Lapsiperheissä koettu hyvinvointi ja riskitekijät	10
2.3 Huoltajien dialoginen kohtaaminen ja yhteistyö	12
3 Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa	15
3.1 Varhaiskasvatuksen merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen	15
3.2 Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa	17
3.3 Varhaisen puuttumisen ja tuen merkitys	20
4 Tutkimus tehtävä ja tavoitteet	23
4.1 Tutkimustehtävä	23
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja toteutus	24
4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi	25
5 Kyselytutkimuksen tulokset	30
5.1 Taustatietojen kuvaaminen	30
5.2 Kokemukset huolen kysymysten esittämisestä	31
5.3 Käsitukset omasta toiminnasta huolen ilmentyessä	33
5.4 Perheiden hyvinvoinnin haasteet ja niihin puuttuminen	36
5.5 Avoimet kysymykset	38
6 Johtopäätökset	40
6.1 Tulosten tarkastelua	40
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	43
6.3 Pohdinta ja suositukset	45
Lähteet	48

Liitteet

Liite 1. Kyselytutkimuksen saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille

Liite 2. Kysely varhaiskasvatuksen opettajille

Taulukot

Taulukko 1. Perustiedot	30
Taulukko 2. Varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä esitettävät kolme kysymystä	31
Taulukko 3. Perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittäminen.....	32
Taulukko 4. Valmiudet perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämiseen	32
Taulukko 5. Kokemukset perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämisen tärkeydestä.....	33
Taulukko 6. Huolen tunnistaminen ajoissa.....	34
Taulukko 8. Toimiminen oikea-aikaisesti huolen ilmetessä.....	34
Taulukko 9. Tiedot ja taidot arvioida, kuinka vakavasta huolesta on kysymys. .	35
Taulukko 10. Huoltajien myönteinen reagointi huolen puheeksi ottamiseen. ...	35
Taulukko 11. Tyypillisimmät perheen hyvinvointiin liittyvät huolenaiheet.	36
Taulukko 12. 1 Valmiudet ohjata perhe palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt.	37
Taulukko 13. 1 Kyky konsultoida moniammatillista tiimiä.....	37

1 Johdanto

Lasten huoltajilta tiedusteltiin perheen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä heidän itsensä arvioimina. Esille nousi kiusaamiseen, väkivaltaan, päihteisiin, varhaiskasvatuksessa havaittuihin huoliin, fyysiseen terveyteen ja jaksamiseen liittyviä haasteita. Muita haasteita ovat olleet tuen tarpeet, taloudelliset tilanteet, huoltajan yksinäisyys ja väkivallan kokemukset. (THL 2023.)

Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on valtaisa merkitys lapselle ja perheille. Monipuolisella varhaiskasvatuksella on positiivinen yhteys esimerkiksi syntyvyyteen ja huoltajien työllisyyteen. (Tuononen 2021.) Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys perheen hyvinvoinnin tukemisessa sekä varhaisessa puuttumisessa huolen herätessä. Huoltajien tukeminen ja auttaminen tukee myös lapsen kasvua ja hyvinvointia. (Koivula 2017, 75–83.) Mikäli huolenaiheita varhaiskasvatuksessa herää, on varhaiskasvatuksen työntekijöillä velvollisuus puuttua asiaan (Varhaiskasvatustalaki 2018/540).

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön yhteistyötahona toimii varsinaissuomalainen kunta ja sen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opettajat. Tarkoituksena on selvittää kunnan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia puheeksi ottamiseen liittyvien kysymysten käytöstä huoltajien kanssa. Kysymykset ovat ”Missä asioissa lapsi on hyvä, minkälaiset asiat sujuvat hyvin?”, ”Miten jaksat, miten voit? Oletko huolissasi jostakin?” ja ”Jos tulee tilanne, että tarvitset apua, onko sinulla joku, jonka kanssa voit keskustella? Keneltä saat apua?”.

Toimeksiantokunnassamme on käytössä huolen puheeksiottoon liittyvät kysymykset, jotka esitetään varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä jokaiselle huoltajalle. Nämä kysymykset ovat olleet käytössä reilun vuoden.

Toimeksiantajamme haluaa selvittää, esitetäänkö kysymykset jokaisessa keskustelussa ja jokaiselle huoltajalle. Lisäksi halutaan tietää, koetaanko kysymysten esittäminen vaikeana ja miten huoltajat ovat suhtautuneet kysymysten esittämiseen. Tutkimustyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Kyselyn avulla selvitettiin varhaiskasvatuksen opettajien mielipiteitä ja

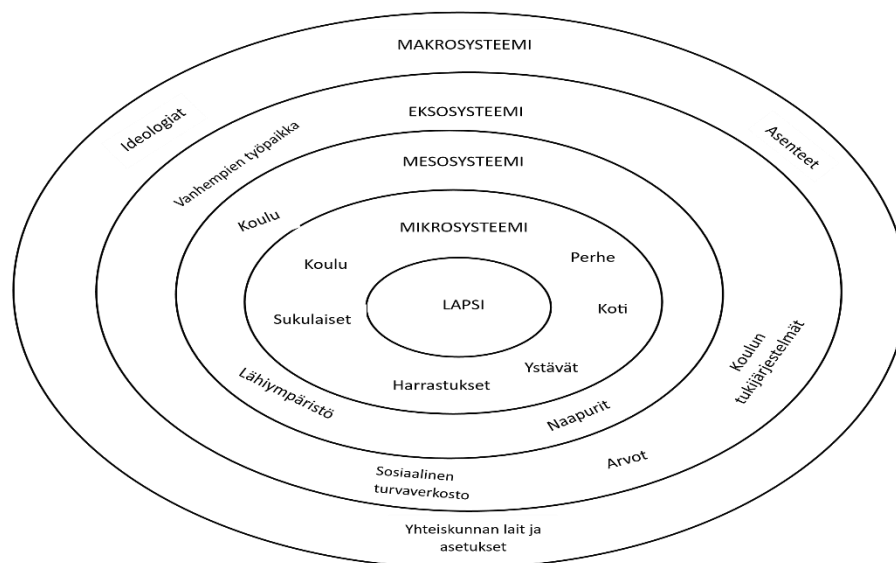
kokemuksia likert-asteikkoa hyödyntämällä. Aineisto kerättiin Webropol-työkalulla. Toimeksiantajamme halusi toimeksiantokunnan ja tutkimukseen osallistuneiden pysyvän anonyymina. Tästä syystä valitsimme kyselytutkimuksen.

Tietoperustassa käsitellään lapsiperheiden hyvinvointia Urie Bronfenbenerin bioekologisen systeemiteorian, lapsiperheiden riskitekijöiden ja hyvinvointiin liittyvien asioiden sekä dialogisuuden kautta. Lisäksi pureudutaan huolen puheeksiottamiseen ja sen heräämiseen varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen merkitykseen lapsen kasvussa ja kehityksessä sekä varhaisen puuttumisen ja tuen merkityksiin. Tietoperustan jälkeen tutkimusraportissa kuvataan tutkimuksen tehtävä ja tavoitteet, käsitellään käytettyä tutkimusmenetelmää ja miten aineisto on analysoitu. Lopuksi arvioidaan ja tarkastellaan tutkimustyön tuloksia, tutkimustyön eettisyyttä ja luotettavuutta sekä viimeisenä pohditaan tutkimustyön toteuttamista ja hyödynnettävyyttä tulevaisuudessa.

2 Lapsiperheiden hyvinvointi

2.1 Bioekologinen systeemiteoria hyvinvoinnin kuvaajana

Lapsen hyvinvointia voidaan tarkastella Amerikkalaisen psykologin Urie Bronfenbenerin (1979) bioekologisen teorian ja siinä olevien mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemin avulla. Jälkeenpäin teoriaan on lisätty viides kronosysteemi. Systeemiteoria on aiemmin ollut nimeltään ekologinen systeemiteoria ja myöhemmin nimi on muutettu bioekologiseksi systeemiteoriaksi. Tiivistettynä Bronfenbenerin teoria kuvaa ihmisen kehittymistä yhteiskunnan jäseneksi, jolloin kyseessä on kehityspsykologinen teoria. Bronfenbenerin teoriassa keskeisenä lähtökohtana toimivat sosiaalistumiseen ja kehitykseen liittyvät kehät, joiden vuorovaikutuksessa yksilö toimii. Kehät sisältävät seuraavat oletukset: 1) yksilö on vaikutuksessa ympäristöön, 2) ympäristöllä on ehtoja, joihin se olettaa yksilön sopeutuvan ja mukautuvan sekä 3) ympäristö muodostuu eritasoisista kokonaisuuksista ja niiden keskinäisestä vaikutuksesta. (Bronfenbener 1979, 21; Härkönen 2007, 21-23; Vasta 2017, 222.)

Kuva 1. Urie Bronfenbenerin ekologinen systeemiteoria (Härkönen 2007, 33).

Mikrojärjestelmällä tarkoitetaan roolien, toimintojen ja niissä olevien henkilöiden välisiä suhteita ja niiden muotoja, jotka heijastuvat yksilön elämään konkretiassa sekä fyysisessä ja aineellisessa kasvuympäristössä. Tähän sisältyy myös muiden henkilöiden temperamentti, käsitysjärjestelmät ja persoonallisuuden piireet. Mikrosysteemi on lähimpänä lasta ja siihen sisältyy esimerkiksi vanhemmat/hooltajat, koti, sukulaiset, harrastukset, päiväkoti ja ystävät. Mesojärjestelmällä kuvataan yksilön elämään vaikuttavien henkilöiden välisiä prosesseja ja yhteyksiä. Mesojärjestelmä voidaan kuvata mikrojärjestelmän järjestelmänä. Tällainen vaikuttava suhde on esimerkiksi päiväkodin ja perheen välinen vuorovaikutus. Eksojärjestelmä vuorostaan kuvaa kahden tai useamman ympäristön välisiä prosesseja ja yhteyksiä. Tällaisia on esimerkiksi hooltajan työpaikka ja lapsen päiväkodin ympäristöt ja niiden keskinäinen vuorovaikutus. (Härkönen 2007, 26-29: Vasta 2017, 263-266.)

Viimeisenä ja kauimpana lapsesta vaikuttaa makrojärjestelmä. Makrojärjestelmä on laajemman kulttuurin ja sosiaalisen kontekstin muodostelma, jonka sisällä vaikuttaa mikro-, meso- ja eksojärjestelmät yhdessä. Makrosysteemillä tarkoitetaan esimerkiksi kulttuurillisia arvoja, erilaisia elämäntapoja ja sosiaalisia tai taloudellisia resursseja. Näitä voivat olla lapsen näkökulmasta esimerkiksi hooltajien valitsema kasvatustyyli, jonka he ovat omaksuneet vallitsevasta kulttuurista. Myöhemmin lisätty viides kronosysteemi on luotu kuvaamaan ulkoisen ympäristön aikaan perustuvaa kehityskulkua. Kronosysteemillä voidaan kuvata esimerkiksi yksilön elämänkaarta tai jotakin tiettyä ajanjaksoa. (Härkönen 2007, 29-32: Vasta 2017, 265-267.) Nämä kaikki systeemit vaikuttavat yhdessä lapsen kasvuun ja kehitykseen vastavuoroisesti, jolloin lapsi on samaan aikaan aktiivinen toimija, hän vaikuttaa ympäristöönsä sekä ympäristö lapseen ja lapsen kehitykseen vaikuttaa lähiympäristöissä olevat ulottuvuudet (Sirvio 2017).

2.2 Lapsiperheissä koettu hyvinvointi ja riskitekijät

Lapsiperheiden hyvinvointia koskevia haasteita ovat esimerkiksi kiusaamiseen, väkivaltaan, päihteisiin, varhaiskasvatuksessa havaittuihin huoliin, fyysiseen terveyteen ja jaksamiseen liittyvät asiat. Muita haasteita ovat olleet tuen tarpeet, taloudellinen niukkuus, huoltajan yksinäisyys ja väkivallan kokemukset. (THL 2023b.)

Perheiden koettua hyvinvointia voidaan mitata perhepoliittisten tekijöiden näkökulmasta. Vuonna 2018 Väestöliiton teettämän perhebarometrian tuloksien (Kontula 2018, 84-87) mukaan valtiovallan vaikutus perhepolitiikkaan viime vuosien aikana on ollut palautteen mukaan kriittistä. Voimakkaasti esille nousi yhteiskunnassa voimistunut kahtiajako hyvä- ja huono-osaisten välillä ja se on säilynyt samana verrattessa edellisiä hallituskausia. Tulevaisuudessa lapsiperheet toivoisivat perhepolitiikan koskevan joustavuutta työaikaan ja osa-aikatyön mahdollisuuksien parantamista. Toiveissa olisi myös mahdollisuus esimerkiksi jaksotettuihin vapaisiin huoltajien välillä. Tärkeinä toimenpiteinä pidettiin myös köyhyyden kitkemistä lapsiperheissä ja vaihtoehtojen lisäämistä perhetuki- ja palvelujärjestelmään. (Kontula 2018, 110-119.)

Lapsiperheiden riskitekijöitä on lukuisia. Erilaiset riippuvuudet ovat yksi riskitekijöistä. Riippuvuudessa ei ole kyse esimerkiksi iästä, sukupuolesta tai henkilön yhteiskunnallisesta asemasta. Riippuvuudet voivat olla sosiaalisia, psykologisia, neurokemiallisia tai geeniperäisiä ja ne voidaan luokitella yhteiskunnallisiksi tai kulttuurillisiksi ilmiöiksi. Riippuvuudella on vaikutuksia kaikkiin perheenjäseniin, ongelmat voivat liittyä terveyteen tai mielenterveyteen tai esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin. (Järvinen-Tassopoulos ym. 2021,13-14, 17.)

Yksi yleinen riskitekijä on huoltajien päihteiden käyttö. Suomalaisilla aikuisilla päihteiden käyttö on yleistä ja yleisin päihde on alkoholi. Alkoholin haittavaikutukset ovat moninaisia; terveydellisiä ja sosiaalisia. Osa alkoholin aiheuttamista haittavaikutuksista kohdistuu ihmisen läheisiin, lähiympäristöön

tai yhteiskuntaan, vaikka suuri osa vaikuttaakin vain häneen itseensä. (Mäkelä ym. 2022.)

Pienen lapsen terveydentilaan ja turvalliseen elämään vaikuttavat hyvin vahvasti lapsen huoltajat. Mikäli huoltajalla on päihteiden kanssa ongelmia, vaarantuvat lapsen kasvuympäristö, hoito ja huolenpito. Päihdeongelmainen huoltaja saattaa myös laiminlyödä kotia, joka altistaa tapaturmille, sairastumisille tai henkiseen kehitykseen ja käyttäytymiseen liittyville häiriöille. (Holmila ym. 2016, 87.) Alkoholin ja päihteiden kulutus ja siitä aiheutuvat vieroitusoireet vaikuttavat kielteisesti hyvinvointiin ja esimerkiksi työnteko saattaa häiriintyä. Pahimmassa tapauksessa päihteiden käyttäjä voi menettää työpaikkansa ja sitä kautta ajautua taloudellisiin ongelmiin. (Elkins 2020.)

Taloudelliset huolet vaikuttavat huoltajaan ja heijastuvat huoltajasta lapseen. Tämä vaikuttaa lapsen hyvinvointiin ja normaaliin kehitykseen. Talouteen liittyvien ongelmien kanssa puurtavat huoltajat saattavat olla impulsiivisempia eivätkä jaksaa viettää aikaa lastensa kanssa ja olla heidän tukena. (Määttä ym. 2016, 19.) Köyhyys vaikuttaa lapsen hyvinvointiin myös aikuisena. Lapsuuden köyhyydellä tiedetään olevan vaikutuksia tuottavuuden, osaamistason ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kehittymiseen. Lapsuuden köyhyyden on todettu lisäävän myös esimerkiksi työttömyyttä aikuisiällä. Lisäksi se saattaa vaikuttaa lapsen tavanomaisiin kasvun ja kehityksen vaiheisiin epäsuotuisasti. (Hakovirta ym. 2020.)

Perheväkivalta on rikos ja sillä on erilaisia muotoja. Se voi olla fyysistä väkivaltaa (esimerkiksi lyömistä, kuristamista tai potkimista), henkistä väkivaltaa (esimerkiksi haukkumista, pelottelua tai alistamista), seksuaalista väkivaltaa (esimerkiksi raiskaus tai toisen pakottamista seksuaalisiin tekoihin), taloudellista väkivaltaa (esimerkiksi toisen hallitsemista tai kiristämistä rahan avulla), uskonnollista väkivaltaa (esimerkiksi kieltämällä toisen oikeuden uskonnollisuuteen tai toisen pakottaminen johonkin uskontoon) tai kunniaan liittyvää väkivaltaa (väkivaltaa käytetään puhdistamaan tai palauttamaan ihmisen kunniaan.) (Karhuvaara ym. 2013.) Lapsen kaltoinkohtelu on määritelty maailman terveysjärjestö WHO:n mukaan asiaksi, johon sisältyy kaikki

mahdolliset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, joista aiheutuu vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle. Bronfenbrennerin ekologista systeemiteoriaa käytetään usein lapsen laiminlyönnin ja muun kaltoinkohtelun riskien, syiden ja seurausten analysointimallina (Kivitie-Kallio ym. 2012, 16–17.)

Elämme digiajassa ja sillä on sekä positiivisia että negatiivisia puolia.

Digilaitteiden ja sosiaalisen median kautta on helppo vahvistaa ja pitää yllä sosiaalisia suhteita. Varjopuolena on kuitenkin riippuvuus. Digilaitteisiin ja sosiaaliseen mediaan voi kehittyä riippuvuus sekä lapsella että huoltajalla. Ne vievät aikaa ja lapsi saattaa jäädä vähemmälle huomiolle ja tulla laiminlyödyksi. (Tuuri 2020.) Digilaitteiden ja unen välillä on havaittu haitallinen yhteys sekä lapsilla että aikuisilla. Mitä enemmän ja myöhempään illalla ennen nukkumaan menoa digilaitteita käyttää, sitä enemmän se häiritsee unta ja heikentää sen laatua. (Cheung ym. 2017.)

Digitaalisen median mahdollisuudet ovat lähes rajattomat ja sillä voi olla myös myönteisiä piirteitä lapsen oppimiseen. Lapsi kuitenkin tarvitsee digilaitteiden ja median käyttöön aikuisen tukea ja apua. (Tuuri 2020.) Parhaimmillaan lapsen ja huoltajan suhde voi lähentyä digilaitteiden käytön seurauksena, sillä niiden kautta voi esimerkiksi pelata tai katsella elokuvia yhdessä (Huhtanen 2016). On myös todettu, että lapsen liiallinen ja liian aikainen digilaitteiden ja sosiaalisen median käyttäminen on avainasemassa estämässä niiden kykyjen kehittymistä, joita lapsi tarvitsee tulevaisuudessa digilaitteiden ja sosiaalisen median hallintaan ja turvalliseen käyttöön (Tuuri 2020).

2.3 Huoltajien dialoginen kohtaaminen ja yhteistyö

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2022 mainitaan, että varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteistyön lähtökohtana ovat ensisijaisesti lapsen tarpeet, edut ja hänen oikeuksiensa toteutuminen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat sitoutuvat yhdessä lapsen terveen ja turvallisen kasvun edistämiseen, jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään ja kasvuun.

Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä varhaiskasvatuksen ammattilainen huomioi perheiden moninaisuuden ja kohtelee jokaista yksilöllisesti ja kunnioittavasti. (OPH 2022.)

Vanhemmuuden vahvistamiseen on monia keinoja, esimerkiksi lapsen hoitoon ja kasvatukseen liittyvissä asioissa. Joku huoltaja tarvitsee neuvoja siihen, miten lasta syötetään ja toinen ristiriitatilanteiden ratkaisuun. Jokaisella huoltajalla on oma käsityksensä siitä mitä on hyvä vanhemmuus ja siitä, miten juuri hänen lastansa tulee kasvattaa. Moninaiset perheet ovat rikkaus ja jokainen perhe on ainutlaatuinen. (Viinikka 2014.) Varhaiskasvatuksen henkilökunnan mukaan vanhemmuuden tukemisen ja vahvistamisen ajatellaan lähtevän pienistä asioista, kuten perheiden auttamisesta, kannustamisesta ja kuuntelemisesta. Huoltajan tarvitsema tuki voi olla esimerkiksi läsnäoloa, keskustelua ja rohkaisua erinäisissä asioissa. (Keskinen ym. 2004, 60-61.)

Lapsen ja huoltajan myönteistä kiintymyssuhdetta vahvistamalla on tarkoitus estää lasta kokemasta kaltoinkohtelua ja laiminlyöntejä. Kiintymyssuhteen vahvistaminen vahvistaa myös lapsen resilienssiä, joka tarkoittaa tietynlaista kestävyyttä sosiaalisesti kuormittavissa tilanteissa. (Viinikka 2014.)

Dialogilla on keskeinen osa varhaiskasvattajan ja huoltajan välillä. Dialogilla tarkoitetaan avointa, suoraa ja yhteisessä ymmärryksessä käytävää vastavuoroista vuorovaikutusta. (Mönkkönen 2018, 108-109.; Haarakangas 2008, 25.) Dialogisuus on erittäin tärkeä osa moniammatillisuutta. On olemassa yksilön omia sisäisiä dialogeja ja ihmisten välisiä dialogeja. Käsitteen juuret menevät pitkälle antiikin kreikan historiaan ja filosofiaan; sokraattinen dialogi tarkoitti sitä, että ihmiset, jotka käyvät dialogista keskustelua, löytävät totuuden omat totuutensa yhdistämällä. (Isoherranen ym. 2008, 65.)

Dialogin tarkoituksena on herättää erilaisia ja uusia näkökulmia ja vaihtoehtoja. Dialogisessa keskustelussa keskeistä on keskustelijoiden välillä oleva tema, jota käsitellään. Jokainen keskustelija käy läpi aihetta omasta näkökulmastaan, mikä saattaa olla hyvin erilainen muihin keskustelijoihin verraten. Tämä saattaa muokata keskustelijoiden näkökulmaa ja tietoja keskusteltavasta asiasta.

Tarkoituksena on keskustella, ajatella yhdessä, eikä pyrkiä muokkaamaan keskustelukumppanin näkökulmia ja ajatuksia. Dialogiseen keskusteluun kuuluu myös ymmärrys siitä, että jokaisessa keskustelussa ei välttämättä lopputuloksena ole yhteisymmärrys. (Haarakangas 2008, 27.)

Dialogisessa keskustelussa tärkeää on kuulluksi tuleminen kokemus. Sanaton viestintä on avainasemassa, ilmeillä, eleillä tai äänensävyillä ihminen kokee tulleensa kuulluksi (Haarakangas 2008, 25, 29.) Ammatilaisen tärkeä tehtävä on saada asiakkaan ääni kuuluvaksi. Ensiarvoista kohtaamisessa on se, että kukin voi itse kertoa omia ajatuksiaan elämäntilanteestaan. Lasten, nuorten ja perheiden kanssa tekemisissä olevan ammatilaisen tulee olla kunnioittava, myötätuntoinen, arvostava ja aidosti kiinnostunut asiakkaasta. Arvostuksen myötä syntyy luottamus ja asiakassuhde paranee, näin voidaan saada aikaan vaikeisiin tilanteisiin ratkaisu. (THL 2022.)

Rinnakkain työskennellessä harvoin syntyy kunnollista dialogia. Hyvää kokonaisuutta asiantuntijoiden kesken ei synny, mikäli he eivät pääse taitavaan ja tasa-arvoiseen dialogiseen keskusteluun. Avoimen keskustelun aikaansaamiseksi tärkeää on ymmärtää, kokevatko keskustelun osapuolet toisensa tasavertaisiksi. Valtasuhteiltaan epätasapainossa ovat esimerkiksi lääkärin ja potilaan väliset suhteet. Epätasaisuuksista huolimatta vastavuoroinen ja tasapainoinen dialogi on kuitenkin mahdollista saada aikaan. (Isoherranen ym. 2008, 66.; Haarakangas 2008, 28.)

3 Huolen puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa

3.1 Varhaiskasvatuksen merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen

Varhaiskasvatus pitää sisällään tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Edellä mainitut asiat muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden, jossa erityisesti painotetaan pedagogiikkaa. Varhaiskasvatus on tärkeä osa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja korvaamaton osa lapsen kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat ikävuodet 0-6, eli lapsen kehityksen kannalta erityisen tärkeät vuodet. Varhaiskasvatukseen kuuluu monia eri tehtäviä. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsen kasvun, tuen, kehityksen ja oppimisen alueet, pyrkimys edistää kaikkien lapsien yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa, ehkäistä lasten syrjäytymistä sekä olla tukena huoltajille ja tarjota mahdollisuuden olla osana työelämää.

Varhaiskasvatuksessa saatuja oppeja lapsi voi hyödyntää myöhemmin elämässä ja ne tukevat osallisuutta yhteiskunnassa. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä avoimena varhaiskasvatustoimintana. (Opetushallitus 2022.)

Suomalainen varhaiskasvatus on määritetty laaditussa varhaiskasvatuslaissa (540/2018) ja varhaiskasvatussuunnitelman sisällöissä (Opetushallitus 2018; 2022). Huoltajien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten yhteisellä toiminnalla ja sitoutumisella on suuri merkitys. Lasten näkökulmaa tarkastellessa leikki nousee keskeiseksi toiminnaksi uuden oppimisessa. Pohjoismaissa varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä, saada lapsi kiinnostumaan oppimisesta, tukea lapsen itsetunnon muodostumisessa ja pohjustaa lasta monipuolisesti tulevaisuuden elämän tarpeita varten. (Koivula ym. 2022, 28.)

Varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu varhaiskasvatuslakiin ja on Opetushallituksen asettama asetetus, jonka pohjalta varhaiskasvatussuunnitelmat kootaan ja toteutetaan. Varhaiskasvatuslaki on keskiössä määrittämään varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä. Varhaiskasvatussuunnitelma jakautuu

kolmeen osa-alueeseen: valtakunnalliseen-, paikalliseen- ja lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, joka takaa oikeuden tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen opetukseen, kasvatukseen ja hoitoon. Varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan pedagogiset menetelmät, joilla voidaan optimaalisesti tukea lapsen kasvun ja kehityksen matkaa sekä tukea yksilöllisesti lapsen tarpeita ja päämääriä. (Koivula ym. 2017, 64.)

Varhaiskasvatussuunnitelman ydintehtävänä on ohjata ja tukea varhaiskasvatuksen toteuttamista, järjestämistä ja kehittämistä. Ohjaavina arvoina ovat laadukkaan ja yhdenmukaisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen ympäri koko Suomea. Varhaiskasvatussuunnitelmassa nostetaan esille huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden yhteistyön merkittävyys. Huoltajia täytyy kontaktoida välittömästi huolen ilmentyessä oppimiseen tai hyvinvointiin liittyen. (OPH 2022.)

Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuodaan esille toimivien yhteistyörakenteiden merkitys yksilöllisen tuen toteuttamisen kannalta. Vaikeuksien ennalta ehkäisyyn voidaan vaikuttaa pedagogisilla toimilla ja soveltamalla erilaisia työotteita. Näitä voivat olla esimerkiksi mahdollisuus muokata ryhmää ja sen kokoa, oppimisympäristön soveltaminen sen hetkiseen tarpeeseen tai päivittäisten rutiinien rytmitys niin, että se tukee paremmin lapsen toimintaa päiväkodissa. Puhuttaessa tuen muodoista, ne tarkoittavat lapselle tarvittavia rakenteellisia, pedagogisia ja hoidollisia tukirakenteita. (OPH 2022.)

Varhaiskasvatuslaissa lapsen oikeutta osallistua hänen kehitystä ja hyvinvointia tukevien palveluiden saamisessa sovelletaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja terveydenhuoltolain (1326/2010) linjauksia. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee tehdä yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon tahojen kanssa ja arvioida yhdessä lapsen tarpeita tuen toteuttamisessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 2: 7§.)

3.2 Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen varhaiskasvatuksessa

Huolella tarkoitetaan subjektiivista näkemystä tai tuntemusta, joka henkilöllä herää kontaktissa toiseen ihmiseen. Kun kyseessä on varhaiskasvatuksen ympäristö, huolen herääminen koskettaa usein ammattilaista ja asiakasta. Tässä tapauksessa siis työntekijää ja lasta. Kun huoli herää, sen keskiössä on lapsen tai perheeseen liittyvä ongelma tai haaste. Huolella on monta eri ulottuvuutta. Se heijastuu lapsen hyvinvointiin, pärjäämiseen tai selviämiseen sekä samaan aikaan työntekijä voi punnita omia vaikutusmahdollisuuksiaan tilanteen parantamisen näkökulmasta. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.)

Huolta voidaan kuvata myös eri ihmissuhteiden välisenä vaikutussuhteena. Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutuksessa yhdessä toimivat siis työntekijä, lapsi, huoltaja sekä muut merkitykselliset ihmissuhteet. Huolessa on kysymys ajatuksesta, joka koskettaa tulevaisuuden tapahtumia. Huoleen liittyen ei ole määritetty aikaa, jota se koskee. Tällöin huoli voi ylettyä aina seuraavasta hetkestä pitkälle vuosien päähän. Huolessa on olennaista myös se, että sillä pyritään ennakoimaan tulevaisuuden tapahtumia suhteessa tähän hetkeen. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.) Huoli voi muuttua myös muotoaan. Kun työntekijän kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista muuttuu, voi huoli väistyä tai kasvaa, aina tilanteen mukaan. (Lindberg ym. 2017.)

Huoli muodostuu työntekijän ajatuksista ja tunteista koskien lapsen tilannetta. Voidaan puhua intuitiosta, jonka avulla voidaan luoda kuva tilanteesta. Kuva rakentuu emotionaalisesta, kognitiivisesta ja moraalisisesta elementistä. Intuitiiviseen kuvan muodostumiseen vaikuttaa työntekijän työkokemukset, koulutus ja muut tilanteeseen liittyvät piirteet ja havainnot. Työntekijälle on voinut kertyä ammattitaitoa, jota voidaan määrittää hiljaisena tietona tai osaamisena. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.) Hiljaista tietoa on tieto, jolla on vaikutusta ihmiseen, vaikkei sitä voida välttämättä näyttää tai osoittaa konkreettisesti. Hiljaisella tiedolla on kuitenkin merkittävä vaikutus työskennellessä ihmisten kanssa. Hiljaista tietoa voidaan kuvata esimerkiksi

sanoilla intuitio, uskomukset, tietotaito ja käytännön älykkyys. (Pohjalainen 2012.)

Huoleen liittyy lapsen havainnointi ja sellaisien piirteiden havaitseminen, mitkä eivät ole yleensä toivottuja. Työntekijän on hyvä peilata havaintojaan aiempiin kokemuksiin ja tällä tavoin määrittää sellaiset seikat, jotka lukeutuvat huolen piiriin. Koska huoli on subjektiivista, voi sen ilmenemisellä olla hajontaa pienestä huolesta aina suureen. (Eriksson & Arnkil 2012, 21.)

Huolen herääminen varhaiskasvatuksessa ei ole harvinaista.

Varhaiskasvatuksessa on keskeistä rakentaa luottamuksellinen suhde työntekijän ja perheen välille. Luottamuksellinen suhteen peruspilareihin kuuluu haastavien asioiden esille tuominen. Uskallus ottaa huoli puheeksi kertoo työntekijän sitoutumisesta ja halusta pyrkiä auttamaan perhettä haasteiden keskellä. (Lindberg ym. 2017.) Huolen puheeksi ottamisella ei viitata tässä kontekstissa kuitenkaan yleisempään huolipuheeseen. Huolipuheeseen lukeutuu esimerkiksi huoltajille säännöllinen huomauttelu lapsen tai huoltajan heikkouksista ja sävy voi olla usein negatiivista. Myös ammattikielen välttäminen suotavaa, koska se ei välttämättä avaudu huoltajalle halutulla tavalla ja voi entisestään heikentää huoltajan ymmärrystä tilanteesta. (Lindberg ym. 2017.)

Tarpeettoman huolipuheen viljeleminen voi lisätä huoltajan avuttomuuden tunnetta, heikentää voimavaroja ja vähentää tunnetta omista vaikutusmahdollisuuksista (Huhtanen 2004, 71). Huolipuheessa on keskiössä elämäntapojen tai yhteiskunnan muutokset ja se kuvaa tapaa arvioida perhettä tai lasta ulkoisiin asioihin viitaten, kuten aikataulutukseen tai pukeutumiseen liittyen. Tarpeettomalla huolipuheella varhaiskasvatuksen työntekijä voi pahimmillaan rakentaa huoltajalle sellaista todellisuutta, jossa huoltajan oma käsitys kyvyistään voi täysin romuttua. (Alanen 2016, 13.)

Huoleen puuttuminen on määritetty myös laissa. Lastensuojelulaissa (417/2007) todetaan, että viranomaisilla on vastuu turvata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi työskennellessä lasten ja perheiden parissa.

Työntekijöillä on velvollisuus tukea vanhempia parhaansa mukaan kasvatuksellisissa kysymyksissä sekä tarjota apua varhaisessa vaiheessa havaittaessa siihen tarvetta. (Lastensuojelulaki 417/2018 1: 2§.) Jos varhaiskasvatuksen kentällä ei noudateta laissa määriteltyjä linjauksia, aiheutuu siitä seurauksia. Lainsäädäntöä ei ole kehitetty ensisijaisesti rangaistuksien langettamisen vuoksi, vaan sillä pyritään turvaamaan jokaisen lapsen oikeus laadukkaaseen ja yhdenmukaiseen varhaiskasvatukseen Suomessa. (Huhtanen 2004, 20.)

Huolen puheeksi ottaminen ei ole välttämättä mutkatonta. Huolen puheeksioton vaiheet etenevät oman huolen pohdinnasta, toimivien työtapojen määrittämisestä, huolen puheeksi oton sävystä ja tavasta, ennakoinnista, kokeilemisesta, sopivan lähestymistavan, kuuntelun ja joustavuuden kautta itse puheeksi ottoon huoltajan kanssa. Huolen puheeksi oton jälkeen on hyvä pohtia, menikö tilanne odotetulla tavalla ja oliko ennakoinnista apua. Keskeistä on kuitenkin pitää mielessä päämääränä vähentää huolen määrää ja pyrkiä tulevaisuudessakin säilyttämään pohja yhteistyölle huoltajan kanssa. (THL 2023a.)

Eriksson ja Arnkil ovat kirjoittaneet huolen puheeksiottoon oman oppaan, jossa he linjaavat keinoja lisätä lasten sekä nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten puheeksiottoa ja madaltaa samalla siihen liittyviä haasteita ja ongelmia. Heidän kehittämässä mallissa ennakointiin liittyvä menetelmä on luotu kysymyssarjaksi. Menetelmä on lomakemuodossa, jonka voi täyttää. Ennakointimenetelmä on kehitetty siis harjoitukseksi ennakoimaan sitä, miten huolen puheeksiottaminen tulisi sujumaan ja minkälaisia ajatuksia tai tuntemuksia se ammattilaisessa tuo esille. Oppassa on avattu kohta kohdalta sitä, miksi juuri kyseiset kysymykset ovat tärkeitä ottaessa huolen puheeksi ja avattu taustateoriaa huolen puheeksiottoon liittyen. (Eriksson ja Arnkil 2012, 7-8.)

Oppaassa avataan jo toteutettuja puheeksioton kokeiluja ja niistä saatuja tuloksia. Aidoista asiakaskohtaamisista on laadittu 349 tapausta sisältävä tuotos. Kerätyn materiaalin perusteella huolen puheeksiottamisessa keskeisiksi

teemoiksi nousevat yhteys lapsiin sekä heidän huoltajiinsa. Muita teemoja ovat esimerkiksi luottamukselliset keskustelut, neuvonta, tuki ja kannustus.

Haastavina piirteinä esille nousivat kritiikki sekä ei-toivotuttujen seikkojen rajoittamisen mahdollisuudet. Tuotoksessa nousee esille satunnaisia haasteita, kuten hämmennystä tai vihastumista, mutta tilanteet ovat saatu myöhemmin korjattua. Helpotusta ja huojennusta on havaittu usein puheeksioton päätteeksi. Nämä havainnot tukevat menetelmän tarpeellisuutta ja toimivatkin kannustimena käyttää menetelmää kohdatessa haastavia tilanteita perheiden kanssa. (Eriksson & Arnkil 2012, 18-19.)

3.3 Varhaisen puuttumisen ja tuen merkitys

Varhainen puuttuminen voi olla vaikeasti hahmotettava asia. Varhaisen puuttumisen termille ei ole määritetty mitään tiettyä selitettä. On todettu, ettei varhaiselle puuttumiselle ole yhtä tiettyä kaavaa, vaan sen keskeisenä piirteenä on ongelmia havaittaessa kehittää ratkaisuja tilanteen selvittämiseksi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Varhainen puuttuminen itsessään ei kuitenkaan riitä. On tarpeellista tarjota myös haasteita ratkaisevia ja hyvinvointia lisääviä palveluita. Varhaisessa puuttumisessa olennaista on yksilössä herännyt huoli lapsesta. Huolen ilmeneminen on yleensä luonteeltaan subjektiivista. Tällöin työntekijän tiedot ja tuntemus huolen heränneestä kohteesta on ensisijaisen tärkeää. (Isomursu ym. 2005.)

Varhainen puuttuminen on osa hyvinvointiyhteiskunnan palveluohjausta. Palveluiden avulla voidaan tukea yksilön elämää ja toisaalta samalla ehkäistä siellä vaikuttavia haittatekijöitä. Preventio kuvaa toimintaa, jonka fokuksena on intervention avulla ehkäistä, suojata ja edesauttaa sekä yksilöiden että ryhmien hyvinvointia ja osallisuutta yhteiskunnassa. Interventiota voidaan siis kuvata puuttumisen toimintana, jonka päämääränä on ennaltaehkäisy ja eheyttävä toiminta. Puuttuminen jakautuu kolmeen eri tasoon: primaaripreventioon eli haitallisten asioiden ehkäisyyn, jossa lainsäädäntö on keskeisenä toimijana. Toinen taso on sekundaarinen preventio eli jo ilmenneiden haasteiden vähentäminen. Viimeisenä tasona on tertiäärinen preventio eli haasteista

aiheutuneiden haittojen karsiminen, esimerkiksi kuntoutus. (Huhtanen 2004, 43.)

Ehkäisevästä lastensuojelusta puhutaan silloin, kun perhe ei kuulu lastensuojelun piiriin asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla halutaan edistää lapsen kehitystä ja kasvua, mutta myös tukea koko perheen hyvinvointia ja jaksamista. Ehkäisevään lastensuojeluun kuuluvat yleinen tuki sekä erityinen tuki ja näitä palveluita pyritään tarjoamaan koulussa, nuorisotyössä, neuvolassa sekä myös varhaiskasvatuksen kentällä. Kun kyseessä on asiakkuus lastensuojelussa, ovat tukitoimet yleisesti joko sijais-, avo- tai jälkihuollon palveluina. (THL 2021.)

Ehkäisevän lastensuojelun toiminta ja periaatteet ovat moninaiset. Näitä toimia ovat esimerkiksi ennakointi, ohjaus ja neuvonta, sekä tavoitteellinen työskentely riskien ehkäisemiseksi. Käytännön ehkäisevään työhön lukeutuu seuraava toiminta: sosiaalityö, etsivä nuoristyö, pedagogiset toimet ja tukitoimet, tukihenkilötoiminta ja lapsen huomiointi aikuisille suunnatuissa palveluissa. (Heinonen ym. 2016, 177.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on suunnitella ja toteuttaa laadukasta kasvatusta ja opetusta. Lapsella, joka osallistuu varhaiskasvatuksen toimintaan, on oikeus saada joko yleistä, tehostettua tai erityistä tukea omien tarpeisiinsa ja varhaiskasvatukseen perustuen. (OPH 2022.) Varhaisella tuella tarkoitetaan lapsen varhaisina ikävuosina saamaa tukea ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa aloitettavia tukitoimia. Varhaisella tuella on tarkoitus edistää lapsen normaalia kasvua ja kehitystä sekä ehkäistä isompien ongelmien puhkeamista tulevaisuudessa. (Luumäki 2022.) Early intervention – käsite sisältää varhaisen tuen. Suoraan suomennettuna sillä tarkoitetaan varhaista puuttumista, joka varhaiskasvatuksessa käsittää tuen tarpeen tunnistamisen ja puheeksi ottamisen sekä myös konkreettisen toiminnan muutoksen puheeksi ottamisen jälkeen. (Heinämäki 2006.)

Lapsen tuen tarve pohditaan aina huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja VEO:n kanssa. Tarpeen vaatiessa konsultoidaan muitakin asiantuntijoita. Mikäli

jollakulla varhaiskasvatuksen työntekijällä nousee ajatus ja huoli siitä, että lapsen kasvu ja kehitys olisi jollakin tavalla vaarassa, voi sosiaalitoimeen ottaa yhteyttä yhdessä lapsen tai lapsen huoltajan kanssa. Huoltajaa tulisi aina, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, konsultoida ennen yhteydenottoa sosiaalitoimeen. Varhaiskasvatuksen työntekijällä on kuitenkin joka tapauksessa velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, mikäli yhteydenotto sosiaalitoimeen ei onnistu yhdessä perheen kanssa tai jos työntekijä näkee, että on tarvetta kiireelliselle lastensuojelulle. (OPH 2022.)

Varhaiskasvatukselle on asetettu tiettyjä havaintoja, jolloin on syytä tehdä lastensuojeluilmoitus. Näitä ovat esimerkiksi lapseen kohdistuva fyysinen tai psyykinen pahoinpitely, huoltajien liiallinen päihteiden käyttö, fyysisten tarpeiden laiminlyönti, huoltajien haittaa aiheuttavat mielenterveydelliset haasteet, lapsen erilainen oireilu kuten ahdistuneisuus tai pelkotilat ja lapsen hoidollisen tarpeen laiminlyönti. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on koettu haasteelliseksi, koska työntekijät voivat kokea vaikeaksi puuttua vanhemmuuteen, eivätkä halua aiheuttaa huoltajalle tunnetta tarkkailusta tai syyttämistä. (Huhtanen 2004, 69.)

Jotta varhaiskasvatuksessa voidaan taata lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi, toimii yhteistyössä sekä opetus- ja kulttuuriministeriö että sosiaalihuoltolaki. Varhaiskasvatuksen yleisen tason ohjaaminen, suunnittelu ja seuraaminen kuuluvat tällä hetkellä opetus- ja kulttuuriministeriölle ja alueelliset aluehallintovirastolle. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto puolestaan ohjaa aluehallintoviraston toimia taatakseen yhdenmukaisen toiminnan varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 10: 51§.) On havaittu, että Suomessa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen koetaan kynnyksen olevan korkealla ja tähän syynä voidaan havaita esimerkiksi se, että työntekijän virassa ollessaan huoltajilla on oikeus saada tietää työntekijän nimi ilmoituksen tehdessään. Koska varhaiskasvatus on eittämättä keskeinen lasten ja perheiden palvelu, sillä on myös kokonaisvaltainen ymmärrys siellä hoidossa olevasta lapsesta. Silloin se on myös keskeinen paikka tuen tarjoajana, kun perhe kohtaa kriisitilanteita. (Huhtanen 2004, 68.)

4 Tutkimus tehtävä ja tavoitteet

4.1 Tutkimustehtävä

Lapsiperheet kohtaavat moninaisia haasteita. Näitä ovat esimerkiksi väkivalta, päihteet, kiusaaminen, fyysisen ja psyykkisen terveyden haasteet ja jaksaminen. Muita haasteita, joita perhe voi kohdata ovat huoltajan yksinäisyys, väkivalta tai taloudelliset haasteet. (THL 2023b.) Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta huoltajien kanssa. Tutkimukseen osallistuvien varhaiskasvatuksen opettajilla on ollut vuoden verran käytäntö, jossa huolen puheeksi kysymykset esitetään huoltajille osana lapsen varhaiskasvatuskeskustelua. Toisena tavoitteena oli selvittää, miten kehittää ja tukea varhaiskasvatuksen opettajia huolen puheeksi ottamisen taitoja lasten huoltajien kanssa. Kolmantena tavoitteena on tarkastella, millaisia havaintoja varhaiskasvatuksen opettajat ovat tehneet perheiden hyvinvoinnin riskeistä ja haasteista, joita huolen puheeksi ottamiseen on liittynyt.

Huolen puheeksiotossa esitetyt kysymykset ovat: 1. Missä asioissa lapsi on hyvä, minkälaiset asiat sujuvat hyvin? 2. Miten jaksat, miten voit? Oletko huolissasi jostakin? 3. Jos tulee tilanne, että tarvitset apua, onko sinulla joku, jonka kanssa voit keskustella? Keneltä saat apua? Nämä kysymykset esitetään jokaisen varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä ja niiden avulla pyritään kartoittamaan perheen hyvinvoinnin tilaa ja ennaltaehkäisemään riskitekijöitä.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on kokemus, että vanhemmuuden tukeminen ja vahvistaminen pohjautuu pieniin asioihin, kuten perheeseen kohdistuneeseen läsnäoloon, kannustamiseen ja kuuntelemiseen (Keskinen ym. 2004, 60–61). Tutkimustyön toimeksiantaja oli kiinnostunut saamaan tietoa, miten varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet uuden käytännön huolen puheeksioton kysymysten esittämisestä ja miten se on heidän kohdallaan toiminut. Tutkimuskysymysten avulla halusimme selvittää mahdollisimman

monipuolisesti varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksiottoon liittyen. Tutkimuskysymykset olivat seuraavanlaiset:

1. Miten varhaiskasvatuksen opettajat kokevat huolen puheeksiotettavat kysymykset varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä?
2. Millaiset perheeseen liittyvät hyvinvoinnin haasteet aiheuttavat huolta varhaiskasvatuksen opettajille?

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja toteutus

Tutkimuksen toimeksiantaja on varsinaissuomalainen kunta ja tutkimuksen kohderyhmänä on toiminut toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajat. Varhaiskasvatuksen opettajat valikoituivat tutkimusjoukoksi sen vuoksi, että heidän vastuullaan on toteuttaa varhaiskasvatuskeskustelut vanhempien kanssa. Tutkimusjoukko koostui kunnan 18 varhaiskasvatuksen opettajasta ja heistä tavoitettiin 17, jolloin tutkimukseen osallistuvien prosentti oli 94, mikä oli erittäin onnistunut.

Tutkimuksen toteutus aloitettiin syyskuussa 2022 ja alkuperäinen suunniteltu valmistumisajankohta oli keväällä 2023. Tutkimustyön alussa otettiin yhteyttä toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen johtajaan ja kuultiin hänen mahdolliset toiveensa ja näkemykset tutkimustyöhön liittyen. Tietoperustan kerääminen, tutkimusaiheeseen ja teorian tietoon syventyminen ajoittui loka-joulukuun välille. Marras-joulukuun aikana esitettiin opinnäytetyön suunnitelma toimeksiantajalle ja kuultiin hänen arvionsa suunnitelmasta. Joulukuussa 2022 kirjoitettiin sopimus opinnäytetyön toteutuksesta. Alkuvuodesta 2023 laadittiin kyselytutkimus ja alkuperäisessä suunnitelmassa oli tarkoitus toteuttaa Webropol-kysely helmikuun puolessa välissä, mutta ajallisten haasteiden vuoksi kysely toteutettiin maaliskuun viimeisellä viikolla. Kysely lähetettiin toimeksiantokunnan kaikille varhaiskasvatuksen opettajille. Kyselyssä kartoitettiin tutkimusprosessin keskeinen kysymys: kuinka huolen puheeksiottaminen on koettu kyseisessä kunnassa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta ja siihen liittyvät haasteet ja mahdolliset onnistumiset.

Kysely pilotoitiin varhaiskasvatuksen sosionomi opiskelijoiden avulla ennen virallisen kyselyn lähettämistä. Pilotoinnilla pyrittiin keräämään palautetta kyselyn toimivuudesta ja tekemään tarvittavat korjaukset kyselyn rakenteeseen. Varhaiskasvatuksen opettajille oli vastausaikaa kyselylle ajoitettu kaksi viikkoa. Kaikkia vastauksia ei saatu annetussa ajassa, jolloin toimeksiantajan edustaja välitti muistutusviestin sähköpostilla osallistujille kyselyyn liittyen.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen pääperiaatteita on todenmukaisen elämän kuvantaminen. Tutkimuksen kohdetta on tarkoitus tutkia niin kokonaisvaltaisesti kuin mahdollista. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään ymmärtämään tutkimuskohdetta ja sen käyttäytymisen ja päätöksen syitä. Tarkoituksena ei siis ole määrien selvittäminen vaan asioiden ymmärtäminen. Laadullinen tutkimus vastaa usein kysymyksiin ”miksi?”, ”miten?” ja ”millainen?”. Määrällisesti tutkittavien joukko on yleensä pieni. (Hirsjärvi ym. 2009, 160-166; Heikkilä 2014.)

Kyselytutkimus toteutettiin tavallisinta asenneasteikkoa, eli Likertin asteikkoa, käyttäen. Asteikossa on tavallisesti viisi tai seitsemän vastausvaihtoehtoa, kuten 1. Täysin samaa mieltä, 2. Jokseenkin samaa mieltä, 3. En osaa sanoa, 4. Jokseenkin eri mieltä, 5. Täysin eri mieltä. Vaihtoehtoista muodostuu joko laskeva tai nouseva skaala. (Hirsjärvi ym. 2009, 197-200). Likertin asteikkoa käyttämällä halutaan mitata vastaajien mielipidettä tiettyyn väittämään tai kysymykseen. Likertin asteikon ja avoimien kysymysten avulla selvitimme tutkimukseen osallistuneiden ajatuksia, kokemuksia ja näkökulmia.

Tutkimusaineiston keruussa käytettiin Webropol- kysely- ja raportointisovellusta. Webropol on verkossa toimiva kyselytyökalu, jonka avulla voi luoda monipuolisen kyselytutkimuksen (Webropol 2023). Tutkimus toteutettiin kyselylomakkeella, johon laadittiin huolella kysymykset tietoperustan ja tutkimuskysymysten pohjalta. Kyselyn lopussa oli kaksi avointa kysymystä, johon pystyi vastaamaan omin sanoin. Suurin osa kysymyksistä oli

strukturoituja. Strukturoitu lomakekysely on tyypillisesti kvantitatiivisen tutkimuksen aineiston keruuseen käytetty menetelmä. Tällaista kyselyä voidaan kuitenkin hyödyntää kvalitatiivisessa tutkimuksessa siinä tapauksessa, jos vastaajat voidaan jaotella vastauksen myötä kvalitatiivisiin luokkiin esimerkiksi sen mukaan, mitä mieltä kohdan väitteestä on. (Tuomi ym. 2018, 87).

Strukturoituihin kysymyksiin vastaamisen määrä oletettiin olevan suurempi, kuin esimerkiksi avoimien kysymysten vastaamiseen. Suurimmalle osalle kysymyksistä on valikoitu muuttujien mitta-asteikoksi sanallinen ilmaisumuoto kuten ”erittäin helppo” tai ”osittain samaa mieltä”. Sanallisella ilmaisumuodolla saadaan laadulliselle tutkimukselle olennaisempia vastauksia. Tämä mitta-asteikko on koettu optimaaliseksi kartoittaessa vastaajan kokemusta tai tunnetta kysymykseen liittyen. Vastauslinkki kyselylomakkeeseen, joka laadittiin Webropol-työkalua hyödyntäen, lähetettiin varhaiskasvatuksen johtajalle, joka välitti linkin kaikille varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä työskenteleville työntekijöille.

Kysely oli ainut tutkimusmenetelmä, jota hyödynsimme tutkimustyössämme. Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kyselyn, koska tutkimusjoukkomme olisi ollut merkittävän suuri esimerkiksi haastateltavaksi ja vastauksien suuren määrän analysoiminen olisi tuottanut haasteita aikataulun suhteen. Valitsemalla tämän tutkimusmenetelmän pyrimme säästämään sekä kyselyyn osallistuneiden että tutkijoiden aikaa. Kyselyn avulla pystyimme tavoittamaan kaikki vastaajat tavoiteaikataulussa ja kyselyyn vastaaminen toteutettiin työaikana, ja se oli mahdollista jättää kesken ja palata vastauksiin myöhemmin. Näin ollen kyselyyn osallistuminen ei kuluttanut varhaiskasvatuksen opettajien rajallisia ajallisia resursseja merkittävästi. Kyselyn valintaan tutkimusmenetelmäksi vaikutti myös se, ettei näin ollen tutkijoiden olemus tai läsnäolo vaikuttaisi annettuihin vastauksiin. Toimeksiantokunta halusi pysytellä tutkimuksessa anonyyminä. Kyselyssä ei pyydetty henkilötietoja, joten kyselyyn osallistuminen itsenäisesti verkossa suojasi niin osallistujien henkilöllisyyttä kuin toimeksiantokunnan anonymiteettia. Kysely toimi siis hyvänä välineenä kartoittaa juuri kyseisen kunnan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia ja näkemyksiä, eivätkä tutkimustulokset tämän vuoksi ole yleistettävää tietoa.

Kyselylomake koostuu seuraavista osioista: 1. Varhaiskasvatuskeskusteluiden yhteydessä esitettävät kysymykset perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyen, 2. Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen, 3. Lapsen hyvinvoinnin lähtökohdat, 4. Huolen puheeksioton prosessi ja lopuksi avoimet kysymykset liittyen muihin huolen puheeksiottoon liittyviin menetelmiin ja mahdollisuus kertoa jotakin muuta aiheeseen liittyvää. Strukturoidussa kyselyssä tavoitellaan vastaajan antavan vastaukset jokaiseen kysymykseen kyselyn laatijan määrittämässä järjestyksessä. (Tuomi ym. 2017, 71). Kysely on määritetty niin, että jokaiseen kysymykseen täytyi vastata, jotta kyselyssä pääsi etenemään. Osassa kysymyksistä oli strukturoitujen kysymysten lisäksi vastausvaihtoehtona muu, mikä?. Avoimella vastausvaihtoehdolla voidaan savuttaa sellaisia vastauksia, joita kyselyn laatiessa ei ole välttämättä osattu kartoittaa. Kysymysten laatimiseen voidaan käyttää monia eri muotoja. Näitä ovat avoimet kysymykset, monivalintakysymykset ja asteikkokysymykset eli skaaloihin perustuvat kysymystyypit. (Kananen 2014, 121: Hirsjärvi 2009, 196, 198–200.) Kyselyssä on hyödynnetty kaikkia edellä mainittuja muotoja.

Kyselyn loppuun on laadittu muutama avoin kysymys, joiden tarkoituksena oli saada vastaajien omia ajatuksia näkyviksi ja tuoda ilmi sellaisia näkemyksiä, jotka eivät välttämättä tule ilmi muuten kyselyssä. Avoimet kysymykset mahdollistavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa omin sanoin, mitä ajatuksia hänelle herää kysymyksestä ja mahdollistaa itsensä ilmaisun omin sanoin. Avoimilla kysymyksillä voidaan saada näyttöä vastaajan tiedoista aiheeseen liittyen ja kuvata monipuolisemmin tunnereaktioita, joita vastaajassa herää. Avoimet kysymykset toimivat monivalintakysymysten tukena ja poikkeuksellisten vastauksien analysoimisessa. (Hirsjärvi 2009, 200–201.) Kysely on laadittu niin, että se on mahdollista jättää kesken ja palata vastaamaan myöhemmin. Tämä on koettu tärkeäksi, koska kyselyn vastaajien työnkuva voi olla ajoittain erittäin hektistä ja haluttiin varmistaa luotettavat vastaukset varaamalla vastaamiseen riittävästi aikaa.

Tutkijan valintojen myötä valikoituu menetelmät, joilla kerätty aineisto analysoidaan. analyysin kohdalla selviää, minkälaisia tuloksia tutkija saa

tutkimuskysymyksiin (Hirsjärvi ym. 2009, 221.) Kun kyselyyn saatiin kaikki vastaukset, on tulokset silmäilty ensin läpi. Koska kyselylomake oli suurimmaksi osaksi strukturoitu, ei siitä löytynyt vastaamatta jääneitä kysymyksiä ja yhtäkään vastausta ei ole karsittu pois sen epävalidiuden vuoksi. Avoimien kysymysten kohdalla saatiin vain vähän vastauksia ja osa vastausruuduista oli joko tyhjiä tai niihin oli vastattu yhdellä sanalla. Kaikki strukturoidut kysymykset on analysoitu kvantitatiivisin keinoin.

Avoimissa kysymyksissä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Sisällönanalyysillä pyritään keräämään tutkittavasta kohteesta tiivistetty kuvaus ja tuomaan keskeinen sisältö sanalliseen muotoon. Sisällönanalyysi alkaa redusoinnista, eli sisällön pelkistämisestä, sen jälkeen aineisto kluseroidaan eli ryhmitellään ja lopuksi aineisto abstrahoidaan eli luodaan aineiston pohjalta käsitteitä. (Tuomi ym. 2018, 122–12). Kaikki vastaukset on kerätty Word-tiedostolle käyttäen fonttia 12 ja riviväliä 1,5. Vastauksia kertyi yksi A4 sivu. Tämän jälkeen keskeisimmät ilmaukset on kerätty vastauksista ja merkitty. Ilmauksille laadittiin taulukko, johon jaoteltiin alkuperäiset ilmaukset ja tehtiin pelkistys. Tämän jälkeen ilmaukset jaoteltiin ylä- ja alaluokkiin ja luokitteluyksikkönä on käytetty sisältöä kuvaavaa ilmaisua. Lopuksi yläluokista muodostui pääluokkia, joista saatiin selville aineiston kannalta tärkeimmät piirteet. Tutkimustuloksien esittämisessä on käytetty suoria lainauksia kuvaamaan mahdollisimman todenmukaisesti kyselyn vastaajien kokemuksia.

Kaavio 1. Esimerkki sisällönanalyysistä.

Kysymys 16: Haluatko kertoa jotakin muuta aiheeseen liittyvää, mitä?

Vastaajien määrä 5

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokka

"Avoin ja rehellinen kohtaaminen huoltajien kanssa toiminut..."	Huoltajien kohtaaminen	Huoltajaan liittyvä	Huoltajan ja lapsen kohtaaminen	Kohtaaminen
"...yritämme parhaamme opettajaa ja kasvattaa lasta..."	Lapsen opettaminen ja kasvatus	Lapseen liittyvä		
Onnistumisen kertomisen ja näkyväksi tekemisen jälkeen on helpompaa lähestyä kehityskohteita ja huolia..."	Lähestyminen huoleen liittyen	Huolen puheeksi otto	Huolen aiheet	Huoli
"...toivoisin vanhemmilta oma-aloitteisuutta..."	Vanhempien oma-aloitteisuus	Huoltajaan liittyvä		

5 Kyselytutkimuksen tulokset

5.1 Taustatietojen kuvaaminen

Kyselyn ensimmäisessä kohdassa kartoitettiin kyselyn vastaajien taustatiedot. Taustatietoihin sisältyivät ikä, ylin tutkinto ja työvuosien pituus varhaiskasvatuksessa. Taulukko 1. kuvaa vastaajien ikäjakaumaa. Vastaajien ikä sijoittuu 26-57 vuoden välille. Vastaajien keskimääräinen ikä on noin 43 vuotta. Vastaajien työvuosien pituus vaihtelee 2-30 vuoden välillä ja keskimääräinen työvuosien pituus varhaiskasvatuksessa on noin 14 vuotta. Ylin tutkinto jakautuu seuraavasti: seitsemällä vastaajista on sosionomin tutkinto, joista kahdella on varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Kahdella on varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto, kolmella vastaajista ammattikorkeakoulututkinto, lopuilla vastaajista oli seuraavat tutkinnot: kasvatustieteiden kandidaatintutkinto, ylioppilas pohjainen lastenhoitajan tutkinto, humanistis tieteiden kandidaatintutkinto, kasvatustieteiden maisterin tutkinto ja päivähoitajan tutkinto.

Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot: ikä, ylin tutkinto ja työvuosien pituus

Perustiedot

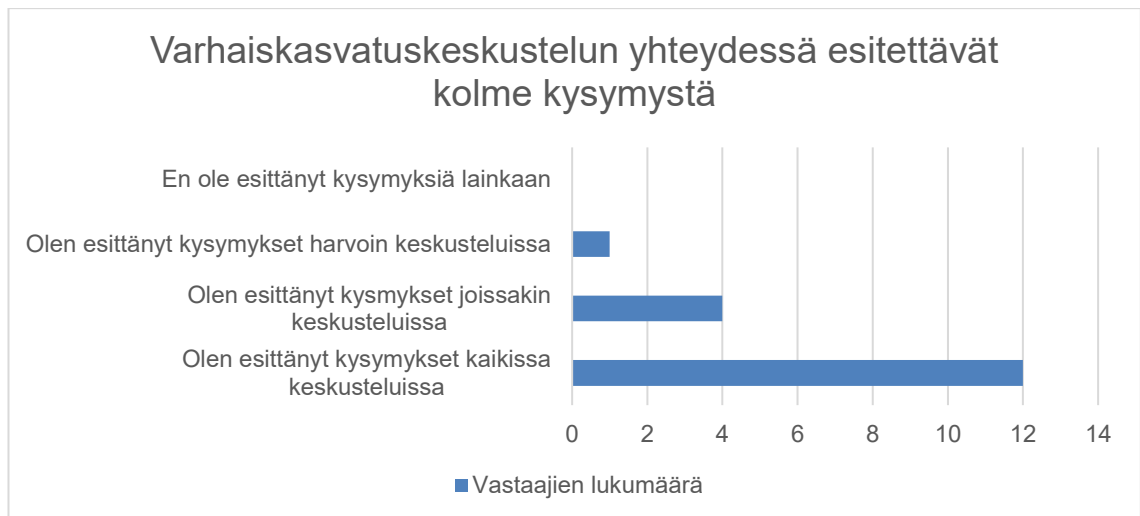
Vastaajien määrä: 17

Ikä	Ylin tutkinto	Työvuosien pituus varhaiskasvatuksessa
43	Sosionomi AMK	23
38	Sosionomi (AMK), lastentarhanopettajan kelpoisuus	12
51	Päivähoitaja	30
57	lastentarhanopettaja	28
26	Ammattikorkeakoulu	2
37	Sosionomi amk	11
38	KM	7
54	Huk	12
47	ammattikorkeakoulu	20
48	Sosionomi AMK	16
44	Kasvatustieteen kandidaatti	17
34	Sosionomi, varhaiskasvatuksen opettaja AMK	10
56	yo lastenhoitaja	n 20v
34	Amk	5
45	Sosionomi (AMK)	18
43	Varhaiskasvatuksen opettaja	5
40	sosionomi	5

5.2 Kokemukset huolen kysymysten esittämisestä

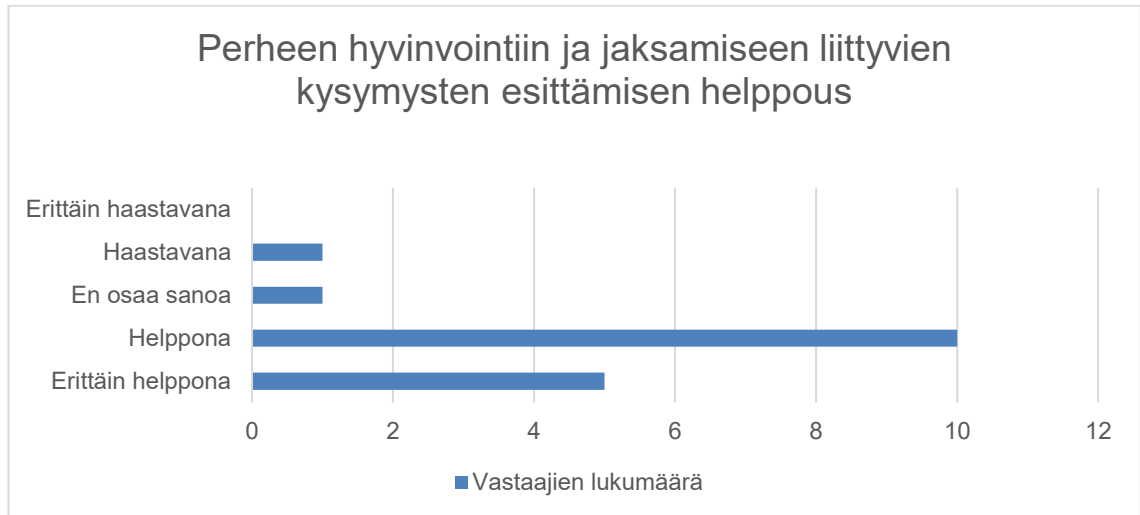
Tässä alaluvussa on käsitelty kysymysten 2-6 tulokset liittyen varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä esitettäviin huolen kysymyksiin koskien perheen hyvinvointia ja jaksamista. Kysymyksessä kolme kysyttiin ”Jos et ole esittänyt edellä mainittuja kysymyksiä jokaisessa varhaiskasvatuskeskustelussa, minkä arvioit olleen esteenä?”. Tähän kysymykseen oli mahdollisuus vastata ainoastaan, mikäli valitsi kysymyksessä 2 vaihtoehdon: en ole esittänyt kysymyksiä lainkaan. Tätä vastausvaihtoehtoa ei kuitenkaan valinnut kukaan vastaajista, joten kysymykseen 3 ei saatu yhtään vastausta.

Taulukko 2. Varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä esitettävät kolme kysymystä

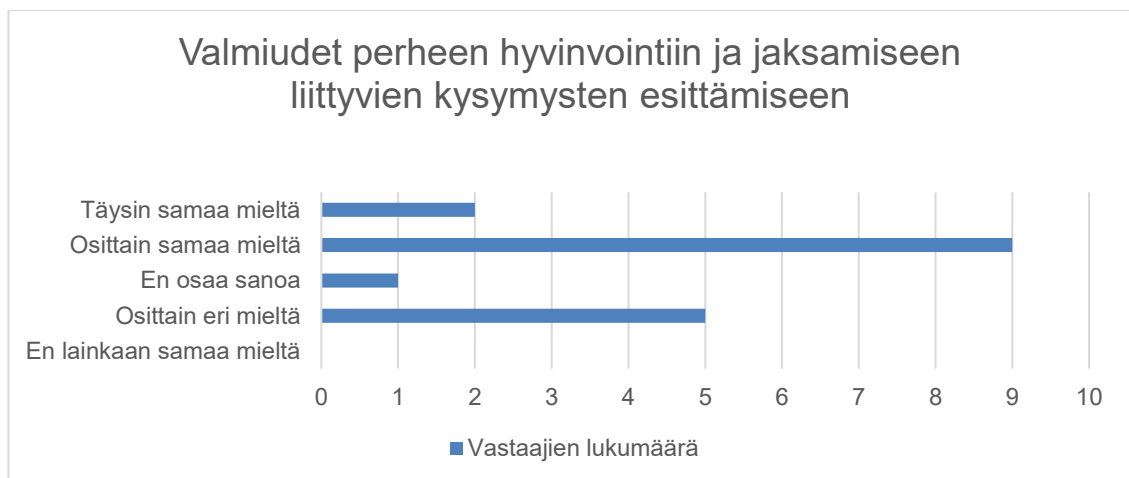
Taulukosta 2. käy ilmi, että 12/17 henkilöstä on esittänyt kaikissa varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä olevan keskustelukohdan kysymykset, jotka varhaiskasvatuksen opettaja on veloitettu ottamaan esiin jokaisen huoltajan kanssa. Kysymykset koskevat lapsen myönteisiä ominaisuuksia, perheen voimavaroja ja huolenaiheita sekä mahdollista avun hakemista ja keskusteluapua. 4/17 henkilöstä on esittänyt kysymykset joissakin keskusteluissa ja 1/17 on esittänyt kysymykset harvoin keskustelujen yhteydessä.

Taulukko 3. Perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämisen helppous

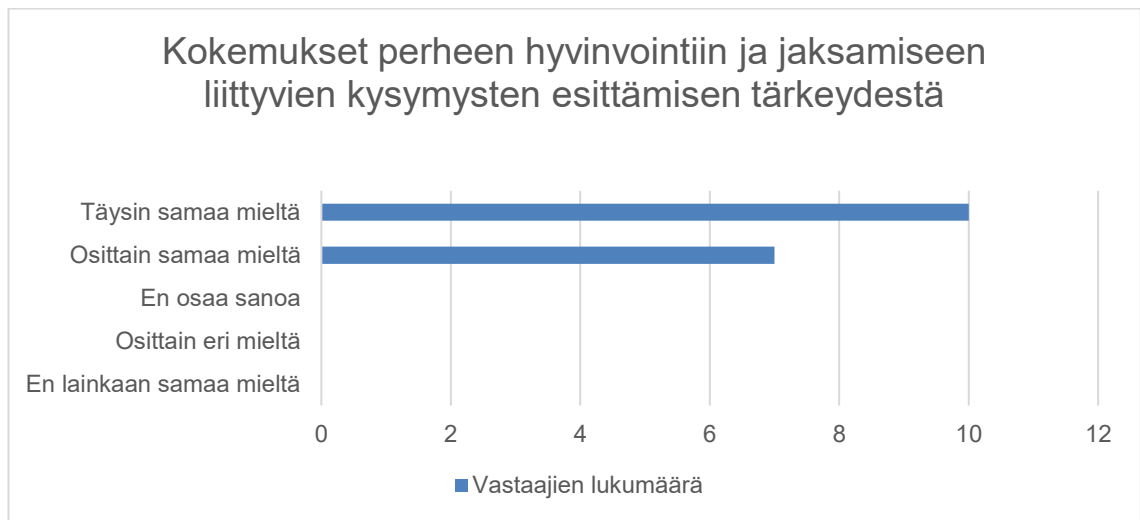
Taulukon 3. väittämässä käy ilmi, että 10/17 henkilöstä on pitänyt helppona kysymysten esittämisen perheelle liittyen heidän hyvinvointiinsa ja jaksamiseen. 5/17 henkilöstä on pitänyt erittäin helppona ja 1/17 henkilöstä eivät osanneet sanoa tai kokivat kysymysten esittämisen haastavana.

Taulukko 4. Valmiudet perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämiseen

Taulukon 4. vastauksien mukaan 9/17 henkilöstä ovat saaneet riittävät valmiudet perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämiseen. 5/17 henkilöstä on osittain samaa mieltä, 2/17 henkilöä on täysin samaa mieltä ja 1/17 henkilöä ei osaa sanoa.

Taulukko 5. Kokemukset perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämisen tärkeydestä

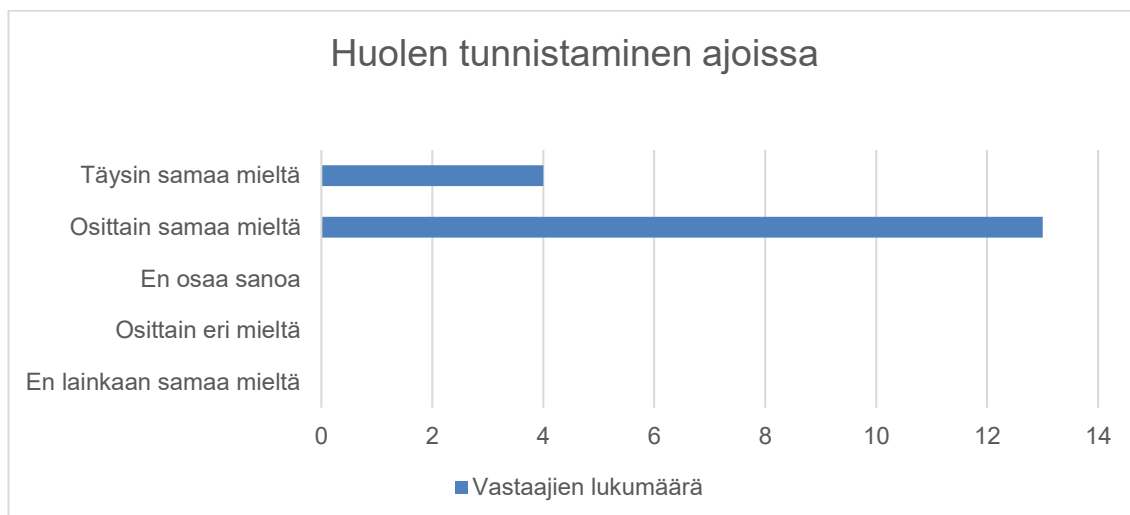

Taulukon 5. mukaan 10/17 henkilöstä on kokenut perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämisen tärkeänä. 7/17 henkilöstä on täysin samaa mieltä.

5.3 Käsitukset omasta toiminnasta huolen ilmentyessä

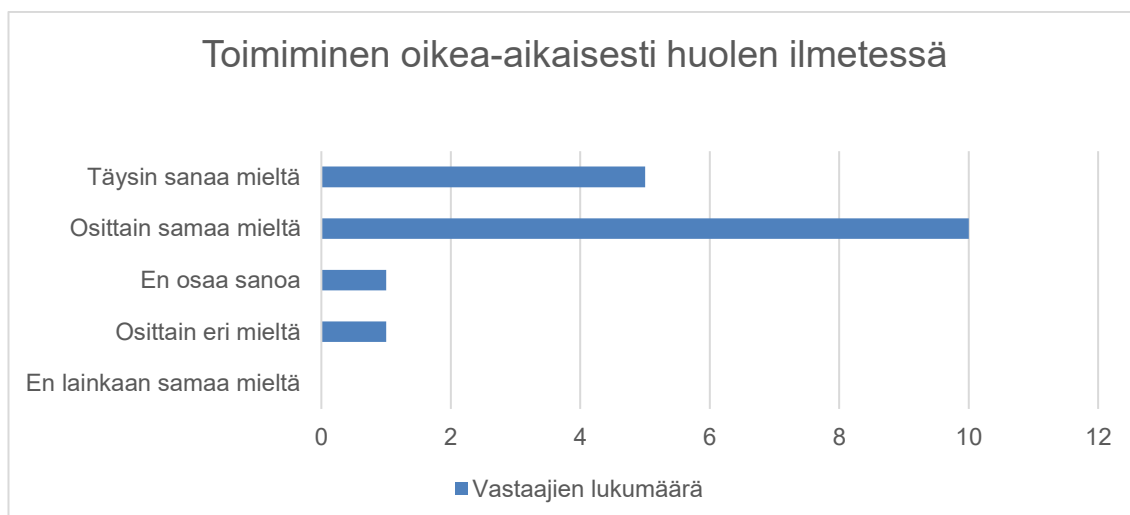
Tässä alaluvussa on käsitelty kysymysten 7-10 tulokset liittyen huolen heräämiseen ja puheeksi ottamiseen.

Taulukko 6. Huolen tunnistaminen ajoissa

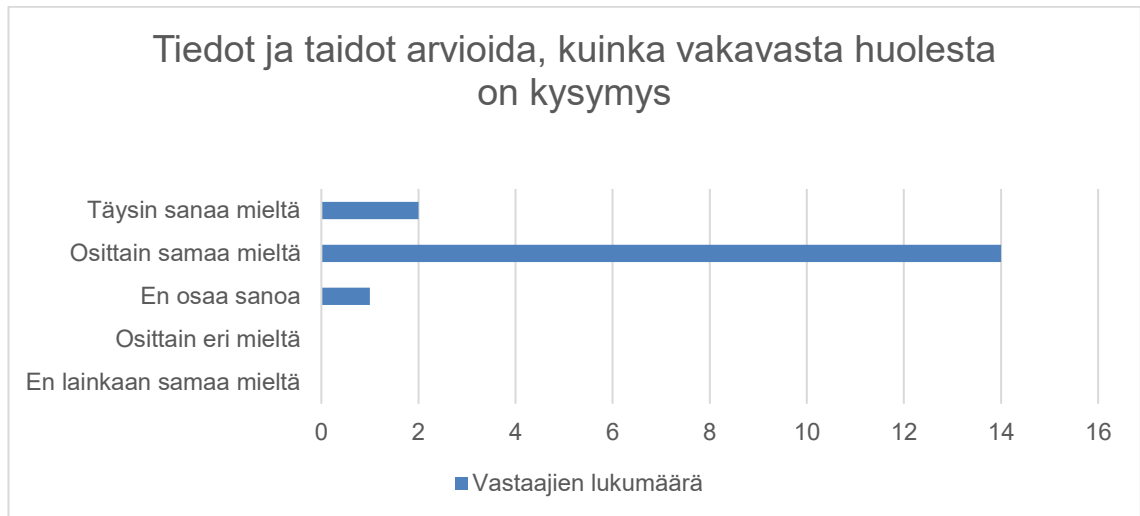
Taulukon 6. mukaan 13/17 henkilöstä on täysin samaa mieltä siitä, että osaa tunnistaa huolen ajoissa ja 4/17 henkilöstä on osittain samaa mieltä.

Taulukko 7. Toimiminen oikea-aikaisesti huolen ilmetessä.

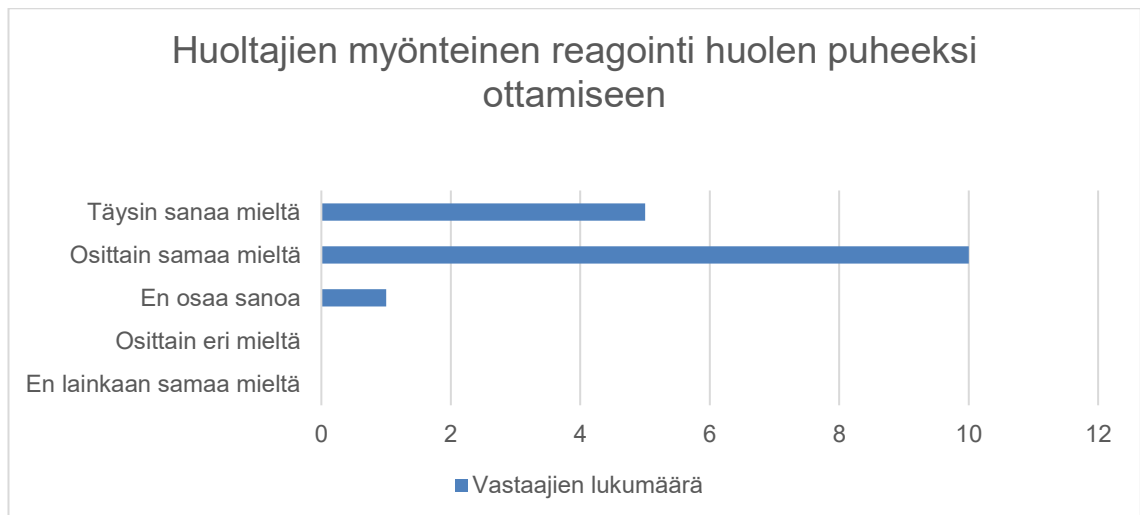
Taulukon 7. mukaan 10/17 henkilöstä on osittain samaa mieltä siitä, että osaa toimia oikea-aikaisesti huolen ilmetessä. 5/17 henkilöstä täysin samaa mieltä. 1/17 henkilöstä ei osannut sanoa ja 1/17 oli osittain eri mieltä.

Taulukko 8. Tiedot ja taidot arvioida, kuinka vakavasta huolesta on kysymys.

Taulukon 8. mukaan 14/17 henkilöstä on osittain samaa mieltä siitä, että heillä on tarpeeksi tietoja ja taitoja arvioida, kuinka vakavasta huolesta on kysymys. 2/17 henkilöstä oli täysin samaa mieltä ja 1/17 ei osannut sanoa.

Taulukko 9. Huoltajien myönteinen reagointi huolen puheeksi ottamiseen.

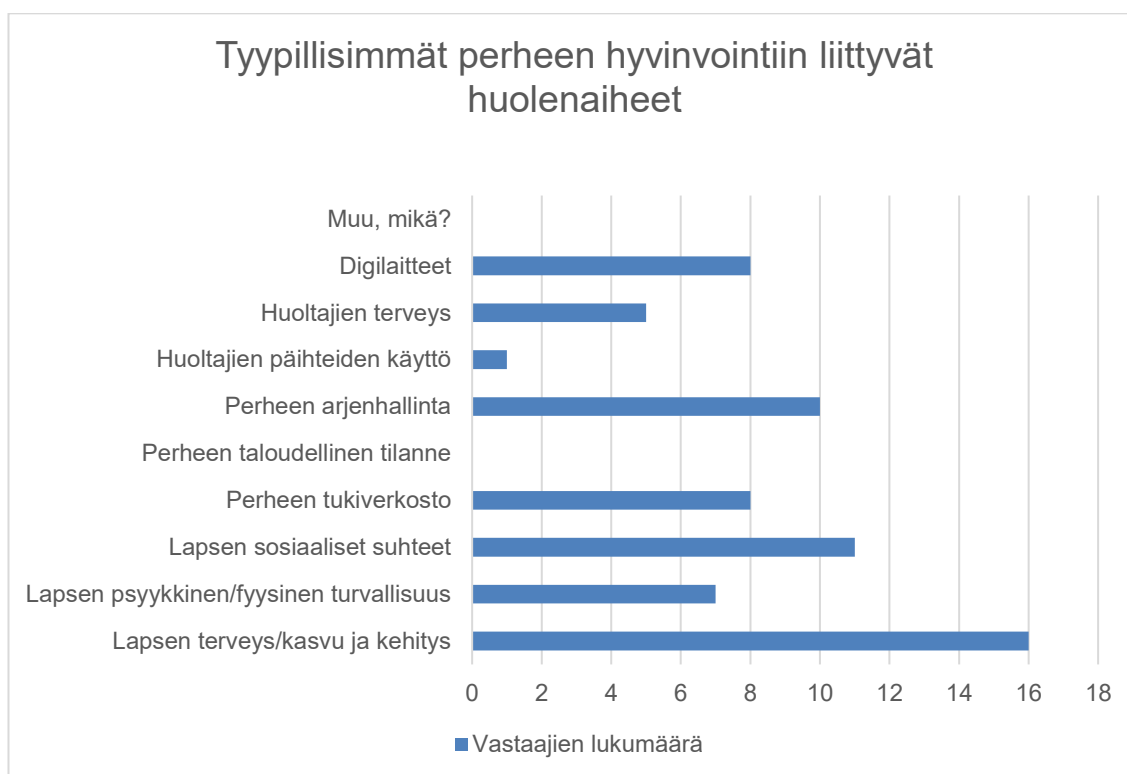

Taulukon 9. mukaan 10/17 henkilöä oli osittain samaa mieltä siitä, että huoltaja/huoltajat ovat reagoineet huolen puheeksi ottamiseen myönteisellä tavalla. 5/17 henkilöä oli täysin samaa mieltä ja 1/17 henkilöä ei osannut sanoa.

5.4 Perheiden hyvinvoinnin haasteet ja niihin puuttuminen

Tässä alaluvussa on käsitelty kysymyksen 11 liittyen lapsen hyvinvoinnin lähtökohtiin ja kysymysten 12-14 tulokset koskien huolen puheeksioton prosessia. Tässä kysymyksessä vastausvaihtoehtoja oli mahdollisuus valita useampi. Valittujen vastauksien lukumäärä oli 66. Kysymyksessä oli mahdollisuus vastata omin sanoin kohdassa ”muu, mikä?”.

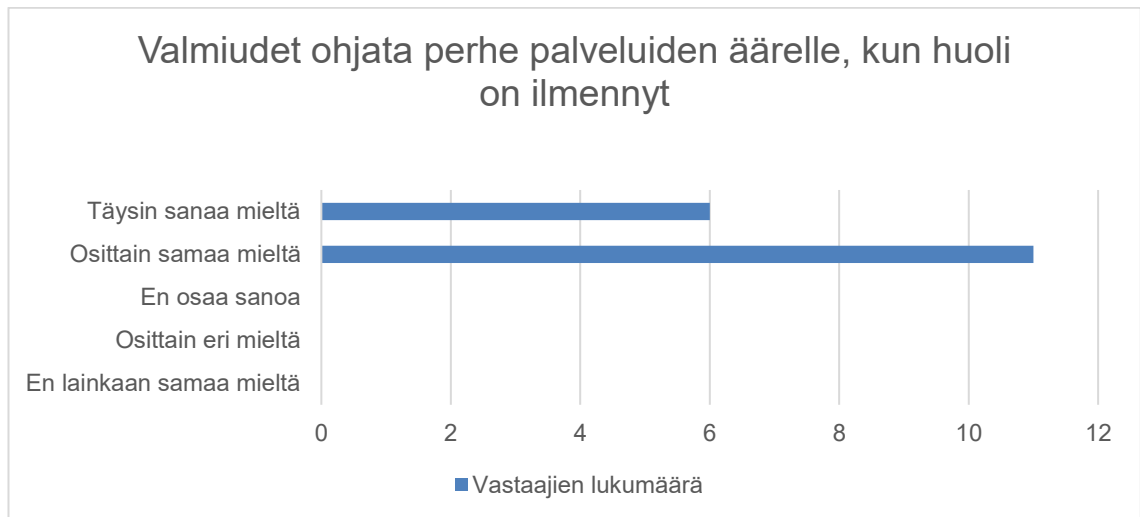
Taulukko 10. Tyypillisimmät perheen hyvinvointiin liittyvät huolenaiheet.

Taulukon 10. mukaan 16/66 monivalintavaihtoehdosta liittyivät huoleen lapsen kasvusta ja kehityksestä. 11/66 monivalintavaihtoehdosta liittyivät lapsen sosiaalisiin suhteisiin, 10/66 monivalintavaihtoehdosta perheen arjenhallintaan, 8/66 monivalintavaihtoehdosta digilaitteisiin ja perheen tukiverkostoon. 7/66 monivalintavaihtoehdosta koski lapsen psyykkistä ja fyysistä turvallisuutta ja 5/66 monivalintavaihtoehdoista huoltajien terveyttä.

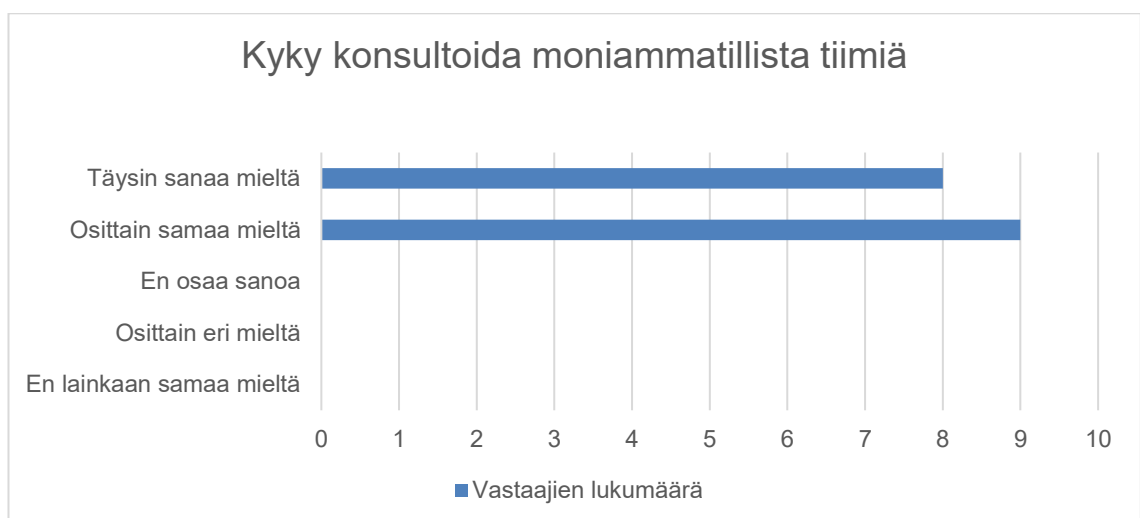
1/66 monivalintavaihtoehdoista koski huolenaiheita liittyen huoltajien päihteiden käyttöön.

Taulukko 11. Valmiudet ohjata perhe palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt.

Taulukon 11. mukaan 11/17 henkilöä on osittain samaa mieltä siitä, että heillä on valmiuksia ohjata perhe palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt. 6/17 henkilöä on väitteestä täysin samaa mieltä.

Taulukko 12. Kyky konsultoida moniammatillista tiimiä.

Taulukon 12. tuloksien mukaan 9/17 henkilöä on osittain samaa mieltä siitä, että osaa tarvittaessa konsultoida moniammatillista tiimiä ja 8/17 henkilöä oli asiasta täysin samaa mieltä.

Taulukko 13. 1 Puheeksi otosta seuranneet myönteiset vaikutukset.

Taulukon 13. mukaan 10/17 henkilöä on osittain samaa mieltä siitä, että puheeksi otosta on seurannut myönteisiä vaikutuksia. 6/17 henkilöä on väitteestä täysin samaa mieltä ja 1/17 henkilöstä ei osaa sanoa.

5.5 Avoimet kysymykset

Kysymyksessä 15 haluttiin selvittää, käyttävätkö vastaajat jotakin muuta vastaavaa huolen puheeksi oton menetelmää. Avoimiin kysymyksiin vastasi vain seitsemän tutkimukseen osallistujaa, kymmenen jättäessä kokonaan vastaamatta avoimien kysymysten osioon. Vastauksissa nousi esille useamman menetelmän hyödyntäminen: lapset puheeksi- menetelmä, ennalta suunniteltu keskustelurunko, ajatuksia varhaiskasvatuksesta- lomake ja huolen kysymykset ja puheeksiotto. Toisena toimintatapana vastauksissa nousi esille muiden ammattilaisten konsultointi, kuten erityisopettajan tai moniammatillisen tiimin.

”Konsultoin hyvin pienistäkin asioista erityisopettajaa. Usein pyydän lupaa huoltajilta, että erityisopettaja voi tulla mukaan sovittuun keskusteluun tai olla yhteydessä kotiin. Moniammatillista tiimiä olen konsultoinut itse tai edeten asiassa erityisopettajan kautta.” – Vastaja 5

Kysymyksessä 16 haluttiin selvittää, onko vastaajilla jotakin muita asioita tai ajatuksia, joita haluaisivat kertoa liittyen huolen puheeksi ottamiseen. Vastajien kokonaismäärä oli viisi, kahdentoista tutkimushenkilön jättäessä vastaamatta kysymykseen. Vastauksissa korostui huoltajien ja lapsen kohtaamisen tärkeys. Vastauksissa ilmeni työkokemuksen ja koulutuksen tärkeys huolen puheeksi otto tilanteisiin liittyen. Vastaajilla oli kertynyt positiivisia kokemuksia huoltajien reaktiosta, kun olivat esittäneet huoleen liittyviä kysymyksiä.

”Tärkeää on saada huoltajat vakuuttuneiksi, että yritämme parhaamme opettaa ja kasvattaa lasta toimimaan pikkuhiljaa itsenäisemmin, jotta itsetunto kasvaa terveellä tavalla ja lapsi osaa toimia arjessa tasapainoisena ryhmän jäsenenä.”- Vastaja 1

Huolenaiheina korostui ajallisten resurssien puute. Varhaiskasvattajalla ja huoltajilla molemmilla on kokemuksia hektisestä arjesta, jolloin kiireettömälle kohtaamiselle ei ole tarpeeksi aikaa. Vastajan mielestä huoltajat kaipaisivat varhaiskasvattajilta enemmän aikaa keskustella arkisista asioista lapsen liittyen.

”Huolen kysymysten esittäminen varhaiskasvatuskeskusteluiden yhteydessä on ajallisen resurssoinnin puitteissa haastavaa. Huoltajat haluaisivat pieniin arkihuoliinsa paljon enemmän aikaa varhaiskasvattajien kanssa.”- Vastaja 3

6 Johtopäätökset

6.1 Tulosten tarkastelua

Tutkimuksessa selvitettiin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksi ottamisen kysymysten esittämistä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä ja millaiset perheeseen liittyvät hyvinvoinnin haasteet aiheuttavat huolta varhaiskasvatuksen opettajille.

Ensimmäinen osa tutkimuskyselyä käsitteli varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä esitettäviä kysymyksiä, jotka koskivat perheen hyvinvointia ja jaksamista. Kyselyssä varhaiskasvatuksen opettajien tuli arvioida varhaiskasvatuskeskusteluiden yhteydessä esitettävien perheen hyvinvointia ja jaksamista kartoittavien kysymysten esittämisen säännöllisyyttä. Tuloksien perusteella voidaan havaita, että suurin osa varhaiskasvatuksen opettajista esittää perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvät kysymykset säännöllisesti jokaisen varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Vaikka kysymyksiä esitetäänkin säännöllisesti, kokemus siitä, että kysymysten esittäminen olisi helppoa, ei ole itsestäänselvyys ja siinä ilmenee selkeää hajontaa vastauksien perusteella. Huoltajien kanssa huolen puheeksiottoon liittyy pelko siitä, miten huoltaja suhtautuu asiaan. Pelkoa lisää myös ajatus siitä, että yhteistyö huoltajien kanssa muuttuu huolen puheeksioton jälkeen haastavaksi (Määttä ym. 2022, 205).

Tulosten perusteella ilmeni selkeää hajontaa myös sen suhteen, kuinka hyvin varhaiskasvatuksen opettajat ovat saaneet valmiuksia työpaikalta perheen hyvinvointia ja jaksamista koskevien kysymysten esittämiseen. Tämä voi tuoda ymmärrystä myös siihen, miksei niiden esittämistä ole pidetty helppona. Suurin osa vastaajista pitää kuitenkin tärkeänä sitä, että näitä kysymyksiä esitetään varhaiskasvatuskeskusteluiden yhteydessä.

Toinen osa kyselytutkimusta käsitteli kokemuksia liittyen huolen heräämiseen ja puheeksi ottamiseen. Näillä kysymyksillä pyrittiin samaan vastauksia huolen

tunnistamiseen ajoissa ja kokemukseen siitä, että osaa toimia oikea-aikaisesti huolen ilmetessä. Kysymyksissä kartoitettiin vastauksia myös siihen, onko varhaiskasvatuksen tarvittavasti tietoja ja taitoja arvioida, kuinka vakavasta huolesta on kysymys.

Tutkimustulosten mukaan kokemukset liittyen huoleen ja sen tunnistamiseen ovat yhteneväisiä. Suurimmalla osalla varhaiskasvatuksen opettajista on vakaa käsitys siitä, että heillä on osaamista, kokemusta ja näkemystä huoleen liittyen. Avain onnistuneeseen keskusteluun ovat opettajan asiantuntemus ja vakuuttavuus. Huolten tunnistaminen varhaisessa vaiheessa ja oikea-aikainen puuttuminen ovat perheen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä ja vaikuttavia. (Lammi-Taskula ym. 2014, 216: Määttä ym. 2022, 207). Erityisesti kokemukset huoltajien positiivisesta suhtautumisesta huoleen puheeksiottoon on merkittävä. Vastauksista voidaan päätellä pidempien työvuosien antavan varmuutta huolen puheeksiottoon liittyen. Kyselyyn vastaajien keskimääräinen työvuosien pituus oli 14 vuotta. Voidaankin todeta, että pitkä työkokemus varhaiskasvatuksessa on tuonut varmuutta toimia, kun huoli herää.

Kolmas osa kyselytutkimuksesta käsitteli aiheita liittyen perheen huolenaiheisiin, joita varhaiskasvattajat ovat työssään kohdanneet. Kysymykset koskivat kokemuksia huolen puheeksioton kaavaa. Näillä kysymyksillä pyrittiin saamaan vastauksia siihen, mitkä tekijät ovat varhaiskasvatuksen opettajien mielestä tyypillisimmät huolenaiheet hyvinvointiin liittyen, kun kyse on perheestä. Muut kysymykset koskivat varhaiskasvatuksen opettajan kykyä ohjata perhettä tarvittavien palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt ja taitoa konsultoida moniammatillista tiimiä tarpeen tullen.

Tuloksissa ilmeni, että suurimmat huolenaiheet liittyivät ensisijaisesti lapsen terveyteen sekä kasvuun ja kehitykseen. Toisina huolenaiheina nousivat erityisesti esille lapsen sosiaaliset suhteet, perheen arjenhallinta ja tukiverkko sekä digilaitteiden käyttö. Huomiota vastauksissa herätti se, että tyypillisimpinä pidetyt huolet, kuten perheen taloudellista tilannetta tai huoltajien päihteiden käyttöä ei koettu ollenkaan tai ainoastaan vähemmissä määrin huolestuttavina. Perheen taloudelliset huolet vaikuttavat haitallisella tavalla huoltajaan ja sitä

kautta heijastuu lapsen ja huoltajan yhdessä vietettyyn aikaan. Alkoholin liiallinen käyttö voi ajaa perheen taloudellisiin ongelmiin, joka puolestaan luo haasteita lapsen kasvuympäristössä. (Määttä ym. 2016, 19; Holmila ym. 2016, 87.) Digilaitteiden käyttö puolestaan nousi huolenaiheissa merkittävänä tekijänä. Digilaitteiden liiallinen käyttö aiheuttaa riippuvuutta niin aikuisessa kuin lapsessakin ja se heikentää tutkitusti esimerkiksi laadukkaan unen saantia (Cheung ym. 2017).

Kyselytutkimuksen tuloksien mukaan varhaiskasvatuksen opettajilla on vankka kokemus siitä, että heillä on kertynyt osaamista muiden ammattilaisten konsultoimiseen ja perheen ohjaamisesta tarvittavien palveluiden äärelle. Varhaiskasvatuksen ammattilaisella onkin vastuu huolehtia, että perheen kanssa käytävä vuorovaikutus on toisia kunnioittavaa ja tukevaa (Leskisenoja 2019, 129). Seuraukset joita puheeksiotosta on, ovat olleet vastaajien mukaan pääsääntöisesti myönteisiä.

Avoimissa kysymyksissä on kartoitettu varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia muiden vastaavien menetelmien käytöstä, liittyen huolen puheeksiottamiseen. Tuloksien perusteella heillä on ollut käytössä muutamia erilaisia menetelmiä, jotka mukailevat huolen puheeksioton kaavaa. Muiden ammattilaisten konsultointi on ollut myös apuna ja koulutukset, jossa huolen puheeksiottoa käsitellään. Viimeisessä kysymyksessä oli mahdollisuus kertoa jotakin muuta aiheeseen liittyvää. Tuloksissa tuli ilmi ajallisten resurssien puute liittyvien varhaiskasvatuskeskusteluun, muun kertyneen työkokemuksen positiivinen vaikutus haastavien asioiden esille ottamisessa ja huoltajien positiivinen suhtautuminen, kun on kysytty huoleen liittyviä kysymyksiä.

Toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajat ovat tulosten mukaan selkeästi sitoutuneet huoleen liittyvien kysymysten esittämiseen ja merkittävä osa koki huoleen liittyvien kysymysten esittämisen tärkeänä. Varhaiskasvattajalla tulee olla rohkeutta ottaa esille haastaviakin asioita, mutta puhua lapsesta kunnioittavasti ja sensitiivisellä otteella (Ranta 2021, 48).

Tutkimukseen osallistuneiden henkilökohtainen kokemus kysymysten esittämisen helppoudesta jakautui huomattavasti, jota voi esimerkiksi selittää myös hajautuneet vastaukset siinä, kuinka hyvät valmiudet työpaikka on antanut edellä mainittuihin tilanteisiin. Jotta huolen pystyy havaitsemaan ja ottamaan puheeksi, tulee varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olla kertynyt havainnointikykyä, ammattitaitoa, sitoutumista työskentelyyn ja rohkeutta kohdata huoleen puheeksiotosta koituvat seuraukset (Pieksämäen kaupunki 2012).

Tuloksissa ilmeni, että toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajilla on merkittävä määrä osaamista huolen tunnistamisessa, oikea-aikaisesti toimimisessa ja eteenpäin ohjaamisessa. Varhaiskasvatuksen opettajat osaavat tuloksien mukaan ohjata perheitä oikeiden palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt sekä konsultoida aktiivisesti muiden alan ammattilaisten kanssa. Erityisenä piirteenä tuloksissa ilmeni, että kokemukset huoltajien reagoinnista huolen puheeksiottoon olivat positiivisia. Onnistunut puheeksiotto luo toiveikkuutta tulevaisuutta ajatellen niin ammattilaisella kuin huoltajallakin. Parhaimmillaan se käynnistää positiivisen kehän, jossa onnistumiset lisäävät tyytyväisyyttä tehtyyn työhön ja luo uskoa työssä vaikuttamiseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 38.)

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellistä työtä voidaan tarkastella eettisyyden ja luotettavuuden kannalta, jotka toimivat mittareina tutkimustyön laadukkuudelle. Kun on kyse laadullisesta tutkimuksesta, jää luotettavuus tutkijan näytön ja arvioinnin varaan.

Tutkimustyötä voidaan arvioida kokonaisuutena, jolloin sisäinen johdonmukaisuus ja sisällön yhteneväisyys korostuu. (Kananen 2014, 146: Tuomi ym. 2018, 163.) Kyselyssä kiinnitimme huomiota sisällön yhteneväisyyteen ja johdonmukaisuuteen. Kyselyn laatimiseen käytettiin huomattavasti aikaa, jonka myötä haluttiin varmistaa mahdollisimman johdonmukaiset tutkimustulokset. Kyselyyn laadittiin mittariksi asteikko 1-5

(täysin eri mieltä- täysin samaa mieltä), jonka avulla tutkimustuloksia voidaan tulkita yksiselitteisemmin ja vastaukset saatiin numeraalisessa muodossa. Tällöin tuloksia voidaan verrata luotettavasti toisiinsa ja tehdä näiden pohjalta päätelmiä.

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsimme kyselyn, sillä sen avulla pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman suuri määrä tutkimukseen osallistujia. Jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla lähetettiin saatekirje (liite 2), jossa heille tiedotettiin tutkimuksen tarkoitus, kulku ja osallistumiseen liittyvät tiedot. Tutkimustyön toimeksiantaja oli ajoittanut jokaiselle kyselyyn osallistuvalla varhaiskasvatuksen opettajalle riittävän ajan työpäivästä kyselyyn osallistumiseen. Kyselyn ajankohtaa jouduttiin pidentämään alkuperäisestä, jotta saimme mahdollisimman monta toimeksiantajakunnan tutkimushenkilöä vastaamaan kyselyyn. Hieman ennen kyselylomakkeen sulkeutumisaikaa toimeksiantajan esihenkilö välitti kyselyyn osallistujille muistutusviestin kyselyyn osallistumisesta. Tutkimustyön jokaisesta vaiheesta raportoitiin toimeksiantajaa ja kuultiin hänen toivomuksiaan tutkimustyöhön liittyen. Tällä tavoin pyrittiin varmistamaan tutkimustyön oikea suunta ja pitämään tutkimuksen kulku mahdollisimman läpinäkyvänä.

Tutkimustyössä keskeinen tutkimuseettinen arvo koskee tutkittavien yksityisyyden suojaa. Tutkimustulokset tulisi julkaista niin, että tutkittavien anonymiteetti on turvattu. (Vastuullinen tiede 2018). Tutkimustyö toteutettiin anonyymina, jolloin toimeksiantokuntaa tai tutkimukseen osallistujia ei mainita tutkimuksessa. Tutkimuksessa ei kerätty osallistujien henkilötietoja, vaan ainoastaan ikä, työvuosien pituus varhaiskasvatuksessa ja koulutustausta. Tällä pyrittiin turvaamaan tutkimustuloksien laadukkuus ja samalla suojaamaan osallistujien anonymiteettia. Tutkimuslupa haetaan, kun halutaan lähestyä tutkimuksen kohteena olevaa organisaatiota ja sen henkilökuntaa tai esimerkiksi opiskelijoita liittyen tutkimukseen. Sellaisiin tutkimuksiin, selvityksiin, kehittämis- ja yhteistyöhankkeisiin ja opinnäytetöihin, joissa kerätään ja käsitellään henkilötietoja, tarvitaan tutkimuslupa. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2023.) Haimme tutkimusluvan tutkimuksen

toimeksiantokunnalta ja se myönnettiin 6.2.2023, vaikka tutkimuksessamme ei käsitelty henkilötietoja (liite 1.)

Webropol-kyselyn linkki lähetettiin sähköpostitse toimeksiantokunnan varhaiskasvatusjohtajalle, joka välitti linkin jokaisen kunnan varhaiskasvatuksen opettajan työ sähköpostiin. Kyselyyn oli mahdollista vastata vain linkin saaneiden. Kysely suljettiin heti, kun annettu vastausaika oli umpeutunut. Vain tutkimuksen tekijöiden oli mahdollista muokata kyselyä.

Tutkimusaineistolle tulee valita tietoturvallinen tallennuspaikka aineiston luottamuksellisuustaso ja käyttötarpeet huomioon ottaen (Tritonia 2023). Kysely oli tallennettuna Webropol-alustalle sekä kopiot ja varmuuskopiot kyselyn vastauksista tutkimuksen tekijöiden yksityisille tietokoneille salattuihin kansioihin. Vastausaineistoon oli mahdollista päästä käsiksi vain tutkimuksen tekijöiden. Vaikka kyselyssä ei ollut tunnistettavia henkilötietoja, hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen, analyysin ja tutkimuksen laatimisen jälkeen tutkimusaineisto hävitettiin sekä Webropol-alustalta että tutkimuksen tekijöiden tietokoneilta. (Tritonia 2023; Hirsjärvi ym. 2009, 23–27).

Tutkimukseen osallistui ainoastaan toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajia, jolloin tutkimustulokset eivät kuvaa kaikkien varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksiottoon liittyen. Tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää juuri toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksioton kysymyksien esittämisestä huoltajille osana lapsen varhaiskasvatuskeskustelua. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä ei ole tutkimusaineiston määrä, vaan sen laadukkuus (Tuomi ym. 2018, 98). Vastauksien määrä kyselyssä oli kuitenkin onnistunut, mikä puolestaan tukee tutkimustuloksia.

6.3 Pohdinta ja suositukset

Tutkimustyön tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen heräämisestä ja puheeksiottamisesta huoltajien kanssa varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Tutkimus toteutettiin

varsinaissuomalaisessa kunnassa kyselyn avulla. Kysely toteutettiin anonyymina. Saatuja tutkimustuloksia ei voida pitää yleispätevinä, vaikka ne kuvaavatkin luotettavasti toimeksiantokunnan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksiotosta. Kyselyyn vastasivat lähes kaikki kunnan varhaiskasvatuksen opettajat, jolloin saimme kattavan määrän tuloksia varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksista huolen puheeksiottoon liittyen. Tältä osin tutkimustyön tavoite oli onnistunut.

Oppimiskokemuksena tutkimustyön toteuttaminen oli monipuolinen ja opettavainen prosessi. Tutkimustyö toi laajasti esille huolen puheeksiottoon liittyviä kokemuksia ja näkemyksiä varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta toimeksiantokunnassa. Tutkimustyön aikataulut, tutkimusmenetelmän valitseminen ja tuloksien analysointi tuottivat osaltaan haasteita. Näitä olivat esimerkiksi tutkimukseen osallistuvien ja toimeksiantokunnan anonymiteetin säilyttäminen. Tämän vuoksi päädyimme valitsemaan tutkimusmenetelmäksi kyselyn, joka ei ole tyypillinen tutkimusmenetelmä silloin, kun kyseessä on pieni tutkimusjoukko. Kysely oli kuitenkin ainut validi tapa kerätä kokemuksia niin, että tutkimuksen osallistujat säilyivät anonyymeina kyselyn toteuttajille. Tällöin tutkimustuloksien tulkinta pystyttiin toteuttamaan ilman ulkopuolisia vaikutteita, kuten tutkimustuloksien tulkitsijan ennakkoluuloja tai olettamuksia tutkimuskohteeseen liittyen.

Tutkimustyö oli kokonaisuudessa laadullinen, mutta tutkimustulokset päädyimme esittämään määrällisinä, jotta tutkimustulokset säilyisivät mahdollisimman todenmukaisessa muodossa ja olisivat selkeämmin tulkittavissa. Laadullisen ja määrällisen tutkimusanalyysin hyödyntäminen samassa työssä vaati syvempää ymmärrystä analyysimenetelmistä, joka vei osaltaan ajallisia resursseja ja vaikutti huomattavasti tutkimustyön valmistumisen ajankohtaan. Tutkimustyön aihealueen rajaaminen ja tutkimuskysymyksen laatiminen vaativat ennalta odotettua enemmän aikaa. Tämän vuoksi tutkimustyön ajankohta viivästyi keväästä syksyyn 2023.

Kunnassa on ollut suunnitteilla tehdä tukipalveluista viuhkamalli, jonka avulla henkilökunta voisi löytää sujuvasti sillä hetkellä tarvitsemansa tukipalveluiden

yhteystiedot niitä tarvitseville perheille. Tämän mallin kehitys on vielä kesken, joten tutkimustuloksia voitaisiin hyödyntää viuhkamallin loppuun saattamisessa. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää jatkossa toimeksiantokunnan varhaiskasvatussuunnitelman sisällön tuottamisessa ja tuloksien pohjalta voidaan kehittää huolen puheeksioton kaavaa sekä kertoa lasten huoltajille laajemmin huolen puheeksioton prosessin tarpeellisuudesta osana kokonaisvaltaista varhaiskasvatusta. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös tulevaisuudessa huolen puheeksioton kehittämiseen ja varhaiskasvatuksen opettajien ja sosionomien perehdyttämiseen huolen puheeksiottoon liittyen.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön työnkuvaan kuuluu vahvana osana perheen tukeminen. Kun varhaiskasvatuksen työkentälle astuu varhaiskasvatuksen sosionomi uudella työnkuvallaan, korostuu heidän tehtävissään erityisesti perheen kanssa tehtävä työ. Varhaiskasvatuksen sosionomin keskeisenä tarkoituksena on tukea perhettä ja lasta kohti aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa ja tukea tähän liittyvien valmiuksien, osaamisen ja taitojen kanssa. Ydintehtävänä on edistää lasten ja perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Talentia 2023). Tällöin kyky huolen puheeksiottoon korostuukin tärkeänä osana varhaiskasvatuksen ympäristössä työskennellessä.

Tutkimustuloksien hyödyntäminen osana huolen puheeksioton prosessia laadukkaassa varhaiskasvatuksessa voi ennaltaehkäistä huolen puheeksioton kysymysten esittämisen laiminlyöntiä tai käyttämättä jättämistä varhaiskasvatuskeskusteluissa.

Tutkimustuloksia hyödynnettäessä mahdollisimman monipuolisesti tulevaisuudessa, voidaan sen avulla luoda uusia keinoja huolen puheeksioton parantamiseksi. Kun varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tietoa ja taitoa ottaa huoli puheeksi, voidaan sen avulla vaikuttaa mahdollisimman varhain lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämiseen ja ennakoida mahdollisten riskitekijöiden syntyä.

Lähteet

Alanen M. 2016. Kontekstina vuorohoito- Lastentarhanopettajien ja lasten vanhempien näkökulmat tarkastelussa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Viitattu 18.11.2022

[https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99649/GRADU-1472823761.pdf?sequence=1.](https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/99649/GRADU-1472823761.pdf?sequence=1)

Bronfenbrenner U. 1979. The ecology of human development: experiments by nature and design. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Cheung, C., Bedford, R., Saez De Urabain, I., Karmiloff-Smith, A. & Smith, T. 2017. Daily touchscreen use in infants and toddlers is associated with reduced sleep and delayed sleep onset. Viitattu 2.6.2023

[https://www.nature.com/articles/srep46104.](https://www.nature.com/articles/srep46104)

Elkins, C. 2020. Effects of Alcoholism on Families. Viitattu 29.5.2023

[https://www.drugrehab.com/addiction/alcohol/effects-of-alcoholism-on-families/.](https://www.drugrehab.com/addiction/alcohol/effects-of-alcoholism-on-families/)

Eriksson E. & Arnkil T. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Viitattu 29.5.2023 [https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y.](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Haarakangas, K. 2008. Parantava puhe. Helsinki: Hakapaino.

Hakovirta, M. & Kallio, J. (toim.) 2020. Lapsiperheiden köyhyys & huonosisuus. Tampere: Vastapaino Oy.

Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus. Viitattu 14.10.2023

<http://www.tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>

Heinonen H., Iivonen E., Korhonen M., Lahtinen N., Muuronen K., Semi R., Siimes U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Heinämäki, L. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:26, varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. Viitattu 3.12.2022 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72949/Selv200626.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holmila, M.; Kataja, K.; Pirskanen, H.; Simonen, J. & Tigerstedt, C.

Alkoholismista toipuneen paluu vanhemmuuteen. 2016. Teoksessa Holmila, M. & Raitasalo, K. & Tigerstedt, C. 2016. Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Viitattu 1.6.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>.

Huhtanen K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Huhtanen, E. 2016. Lasten mediamaailma pähkinänkuoressa.

Mediakasvatusseura. Viitattu 1.6.2023 <https://mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2018/06/Lasten-mediamaailma-pahkinankuoressa-1.pdf>.

Härkönen U. 2007. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus- Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittämisestä. Viitattu 10.2.2023 <https://docplayer.fi/11413137-Teorian-ja-tutkimuskohteen-vuorovaikutus-bronfenbrennerin-ekologinen-systeemiteoria-ihmisen-kehittamisesta.html>.

Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isomursu, M-L., Kuikka, M., Poutala, M., Puonti, A., Upanne, M., Semi, R. & Somppi, Annu. 2005. Varpu – Lapselle tukea ajoissa. Lastensuojelun keskusliitto ja OAJ. Viitattu 19.11.2022 <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Varpu-tukea-lapselle-ajoissa.pdf>.

Järvinen-Tassopoulos, J & Pirskanen, H. Rahapeli – ja päihdeongelmat perhesuhteissa. 2021. Teoksessa Järvinen-Tassopoulos, J & Pirskanen, H. 2021. Riippuvuus perheessä. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Kananen J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy.

Karhuvaara, M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Viitattu 6.7.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110522/THL_OPA2013_030_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi

Kivitie-Kallio, S.& Söderholm, A. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Porvoo: Bookwell Oy.

Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino Oy.

Kontula O. 2018. 2020-luvun perhepolitiikka. Helsinki: Väestöliitto Ry.

Lammi-Taskula J. & Karvonen S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi. THL. Viitattu 19.11.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116712/THL_2014_21Teema.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Lastensuojelulaki 13.4 2007/417 Viitattu 18.11.2022
<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P1>.

Leskisenoja E. 2019. Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lindberg, P., Sankalahti, K. & Tervo, J. 2017. THL. Luo luottamusta – Suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville. Viitattu 18.11.2022 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136183/Luo%20luottamusta%20suojele%20lasta_2019_1010%20s%20prf.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Luumäki 2022. Kasvun ja oppimisen tuki varhaiskasvatuksessa. Viitattu 3.12.2022 <https://www.luumaki.fi/palvelut/paivahoito-ja-esiopetus/kasvun-ja-oppimisen-tuki-varhaiskasvatuksessa>.

Mäkelä, P. & Niemelä, S. 2022. Duodecim Terveyskirjasto. Alkoholi ja terveys. Viitattu 19.7.2023 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01120>.

Määttä P. & Rantala A. 2022. Tavallisen erityinen lapsi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Tallinna: Gaudeamus Oy.

OPH 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 3.12.2022 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf.

Pieksänmäen kaupunki 2012. Varhaisen tuen käsikirja. Viitattu 29.5.2023 <https://www.pieksamaki.fi/wp-content/uploads/kasikirjajulkisenversio.pdf>.

Pohjalainen M., 2012. Hiljaisen tiedon käsite ja hiljaisen tiedon tutkimus: katsaus viimeaikaiseen kehitykseen. Informaatiotutkimus. Viitattu 18.11.2022 <https://journal.fi/inf/article/view/7079>.

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sirvio K. 2017. Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria. Viitattu 12.2.2023 <https://prezi.com/ieot5tsxheb/bronfenbrennerin-ekologinen-teoria/>.

Talentia. 2023. Varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänkuva. Viitattu 30.5.2023 <https://www.talentia.fi/nain-vaikutamme/talentia-vaikuttaa-varhaiskasvatuksessa/varhaiskasvatuksen-sosionomin-tehtavakuva/>.

THL 2021. Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevä lastensuojelu. Viitattu 22.11.2022 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>.

THL 2022. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 4.12.2022 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialogisuus-ammattilaisen-ja-perheen-valilla>.

THL 2023a. Dialoginen huolen puheeksi ottaminen. Viitattu 28.5.2023
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialoginen-huolen-puheeksi-ottaminen>.

THL 2023b. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointi. Viitattu 28.5.2023
<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/lasten-ja-lapsiperheiden-hyvinvointi>.

Tritonia 2023. Tutkimusaineiston hallinta. Viitattu 6.10.2023
<https://uva.libguides.com/vastuullinen-opinnaytetyo/aineiston-hallinta>.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuononen, M. 2021. Varhaiskasvatukseen osallistuminen yleistyy nopeasti Suomessa ja kansainvälisesti. Viitattu 6.9.2023
<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2021/varhaiskasvatukseen-osallistuminen-yleistyy-nopeasti-suomessa-ja-kansainvalisesti/>.

Tuuri, A-M. 2020. Hyvinvointia digimaailmassa pienen lapsen silmin. Viitattu 1.6.2023 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/vauvana-ja-taaperona-digiajassa/hyvinvointia-digimaailmassa-pienen-lapsen-silmin/>.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540 Viitattu 16.11.2022
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L10P51>.

Vasta R. 2017. Kuusi teoriaa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Tallinna: United Press.

Vastuullinen tiede. 2018. Turvaa tutkittavan anonymiteetti! Viitattu 30.5.2023
<https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>.

Viinikka A. 2014. Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.

Vilka H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Webropol Oy. 2023. Tuotteemme. Viitattu 6.5.2023
<https://webropol.fi/tuotteemme/>

Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille

Informaatiokirje kyselytutkimuksesta

16.3.2023

Hyvä varhaiskasvatuksen opettaja

Olemme sosionomiopiskelijoita Turun ammattikorkeakoulusta ja teemme tutkimuksellisen opinnäytetyön aiheesta: Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia huolen puheeksi ottamisesta huoltajien varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Opinnäytetyöllä pyrimme tuottamaan tietoa siitä, kuinka huolen puheeksi ottaminen on koettu varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta teidän kunnassanne.

Toteutamme aineistonkeruun jokaiselle varhaiskasvatusyksikön opettajalle suunnatulla kyselytutkimuksella. Olemme laatineet sähköisen kyselomakkeen, joka sisältää kysymyksiä huolen puheeksi ottoon liittyen. Tulet saamaan sähköpostin varhaiskasvatusjohtajalta omaan työsähköpostiisi, josta löytyy linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen. Kyselyn vastaamisen ajankohta on 20.3-30.3.2023 välillä. Kyselyn täyttämiseen olisi hyvä varata aikaa noin 20 minuuttia. Tarvittaessa kyselyn täyttämisen voi jättää kesken ja tallentaa sekä palata siihen myöhemmin. Kysely toteutetaan anonymisti, jonka vuoksi kunnan nimeä ei tulla mainitsemaan opinnäytetyössämme. Kyselyn vastauksia hyödynnämme ainoastaan opinnäytetyössämme. Opinnäytetyömme valmistumisen ajankohta on syksyllä 2023. Vastauksesi ja näkökulmasi ovat todella arvokkaita, jotta saamme kattavasti tietoa huolenpuheeksi ottamisen käytänteistä varhaiskasvatuskeskustelun ohessa. Lisäksi tulosten perusteella työntäjä saa tietoa, miten voi edelleen kehittää ko. käytäntöä.

Ystävällisin terveisin

Maria Mäntysaari

maria.mantysaari@edu.turkuamk.fi

Katriina Sirro

katriina.sirro@edu.turkuamk.fi

Liite 2. Kysely huolen puheeksioton kokemuksista

Kysely huolen puheeksioton kokemuksista

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

1. Perustiedot *

Ikä

Ylin tutkinto

Työvuosien pituus varhaiskasvatuksessa

1. Varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä esitettävät kysymykset perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyen

2. Oletko esittänyt jokaisessa pitämässäsi varhaiskasvatuskeskustelussa perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvät seuraavat määritetyt kysymykset:

1. Missä asioissa lapsi on hyvä, minkälaiset asiat sujuvat hyvin?
2. Miten jaksat, miten voit? Oletko huolissasi jostakin?
3. Jos tulee tilanne, että tarvitset apua, onko sinulla joku, jonka kanssa voit keskustella? Keneltä saat apua? *

- Olen esittänyt kysymykset kaikissa keskusteluissa
- Olen esittänyt kysymykset joissakin keskusteluissa
- Olen esittänyt kysymykset harvoin keskusteluissa
- En ole esittänyt kysymyksiä lainkaan keskusteluissa

3. Jos et ole esittänyt edellä mainittuja kysymyksiä jokaisessa varhaiskasvatuskeskustelussa, minkä arvioit olleen esteenä?

- Koen kysymysten esittämisen haastavaksi

- En ole muistanut esittää kysymyksiä
 Koen, ettei koulutukseni ole antanut minulle riittäviä valmiuksia puheeksiottamiseen
 Työnantajani ei ole kouluttanut/perehdyttänyt riittävästi puheeksiottamiseen
 Muu, mikä?
-

4. Miten helppona olet kokenut perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esille ottamisen? *

Erittäin helppona	Helppona	En osaa sanoa	Haastavana	Erittäin haastavana
☐	☐	☐	☐	☐

5. Olen saanut työnantajaltani riittävät valmiudet perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämiseen. *

En lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

6. Koen perheen hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvien kysymysten esittämisen tärkeäksi. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

2. Huolen herääminen ja puheeksi ottaminen

7. Osaan tunnistaa huolen ajoissa. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

8. Osaan toimia oikea-aikaisesti, kun huoli ilmenee. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

9. Minulla on tietoja ja taitoja arvioida, kuinka vakavasta huolesta on kysymys. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

10. Huoltaja/huoltajat ovat reagoineet huolen puheeksi ottamiseen myönteisellä tavalla. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

3. Lapsen hyvinvoinnin lähtökohdat

11. Minkälaisia ovat tyypillisimmät perheen hyvinvointiin liittyvät huolenaiheet, joita olet työssäsi kohdannut? Valitse yksi tai useampi vastausvaihtoehto. *

- Lapsen terveys/kasvu ja kehitys
- Lapsen psyykkinen/fyysinen turvallisuus
- Lapsen sosiaaliset suhteet
- Perheen tukiverkosto
- Perheen taloudellinen tilanne
- Perheen arjenhallinta
- Huoltajien päihteiden käyttö
- Huoltajien terveys
- Digilaitteet
- Muu, mikä?

4. Huolen puheeksioton prosessi

12. Minulla on valmiuksia ohjata perhe palveluiden äärelle, kun huoli on ilmennyt. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

13. Osaan tarvittaessa konsultoida moniammatillista tiimiä. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

14. Puheeksiotosta on seurannut myönteisiä vaikutuksia. *

En ole lainkaan samaa mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
☐	☐	☐	☐	☐

15. Käytätkö jotakin vastaavia huolen puheeksiottoon verrattavia menetelmiä?

16. Haluatko kertoa jotakin muuta aiheeseen liittyvää, mitä?
